РЕПУБЛИКА СРПСКА
ОПШТИНА МИЛИЋИ

С Т Р А Т Е Г И Ј А
РАЗВОЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ МИЛИЋИ
ЗА ПЕРИОД 2017. – 2022. ГОДИНЕ

Милићи, 2017. године

У В О Д

У настојању да се што јасније трасира правац будућег развоја привреде општине Милићи, порасла су схватања о значају пољопривреде, активирању њених потенцијала и њеног што бољег амбијента за привредни развој, као и будуће интеграционе процесе који су у области пољопривреде веома захтјевни и обимни. Општина Милићи покренула је иницијативу за израду Стратегије развоја пољопривреде (2017 – 2022) у настојању да се дефинише концептуални оквир и прецизира производна орјентација у сектору аграра. Стратегија развоја пољопривреде општине Милићи треба да служи као инструмент и средство за боље и успјешније коришћење пољопривредног ресурса, његовим управљањем и развојем као битним привредним сегментом.

Имајући у виду ниску акумулациону способност сектора аграра, јасно је да се у постојећим условима тешко може одржати ниво просте репродукције. Тренутна ресурсна основа недовољно се користи, а техничко – технолошки аспект аграра значајно је осиромашен. Ово су ограничавајући фактори који се нужно морају превазићи. Задатак Стратегије је да предложи визију развоја сектора која би била аргументовано прихватљива, с приједлогом конкретних мјера и могућношћу примјене у широј производној пракси. До остварења ових циљева може се успјешно доћи само стварањем адекватног политичког и економског амбијента уз минимум услова у предузетничким активностима у сектору аграра. Такође, Стратегија пољопривредног развоја треба да послужи као аргумент већем броју људи, на подручју општине Милићи, да сагледају могућност нових инвестиционих подухвата или да активирају неискоришћене земљишне и друге потенцијале у циљу остваривања профита и одрживости. Овај документ би требао бити платформа у укупном развоју привреде и бројним корисницима би требала послужити као богат извор корисних информација, а робним пољопривредним произвођачима упутство да достигну стандард већег нивоа и својом производњом да буду конкурентни на домаћем и страном тржишту.

Стратегија је заправо упутство за провођење потребних реформи у пољопривреди и служи између осталог и за израду општинске економске политике, буџета и других програмских задатака.

Надамо се да ће ова Стратегија створити климу и претпоставке које ће водити према развојним пројектима у овој области, мотивисати становништво општине Милићи за опредјељења и производне орјентације у сектору аграра. Овом Стратегијом предлажу се мјере, методе, циљеви, рјешења и приоритети за превазилажење садашње стагнације, како би сектор аграра заживио у складу са расположивим потенцијалима који су у општини Милићи у великој мјери расположиви, али недовољно искоришћени.

Стратегија је, прије свега, намијењена као упутство за провођење зацртаних циљева и обавезујући подсјетник за израду и провођење предложених задатака, буџета, програмских докумената и сл. Свакако, она је намијењена пољопривредним произвођачима и прерађивачима, потенцијалним инвеститорима и страним улагачима.

Овом приликом се захваљујемо свим заинтересованим привредним субјектима и појединцима који су потпомогли реализацију израде Стратегије. Током јавних расправа и консултација дати су корисни савјети, сугестије и позитивне критике, што је допринјело побољшању квалитета Стратегије.

1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ И ПРИНЦИПИ ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕГИЈЕ

Полазне основе за израду Стратегије развоја пољопривреде на подручју општине Милићи су:

- Стратегија развоја пољопривреде темељи се на Стратегији развоја општине Милићи од 2017. до 2022. године,
- Стратегија развоја пољопривреде Републике Српске до 2015. године.
- Расположиви расурси у пољопривреди који се анализирају и вреднују у контексту тражења рјешења за бржи и равномјернији развој подручја општине.
- У вредњовању услова и ограничења који су релевантни за развој пољопривреде примјењује се метод SWOT анализа.
- На основу дефинисане мисије и визије утврђују се општи и посебни циљеви Стратегије, као и методе и средства за њихову реализацију.
- Стратегија је документ динамичног карактера, што значи да се у планском периоду може мјењати и допуњавати.

Израда Стратегије развоја пољопривреде се заснива на два принципа:

ПРВИ ПРИНЦИП – Обезбјеђење повољних инфраструктурних и других услова за развој пољопривреде и других дјелатности које битно утичу на бољи живот становника општине. То практично значи да је потребно створити такав амбијент и предузетничку атмосферу који ће омогућити да се расположиви ресурси и стечена знања из ове области преведу у развојне програме и пројекте.
ДРУГИ ПРИНЦИП – Подразумијева активно учешће свих релевантних фактора у изради Стратегије (представници јавног сектора, бизнис сектора и цивилног сектора, као и други заинтересовани субјекти). У том циљу потребно је да се у овај процес укључе регистрована пољопривредна газдинства, удружења из области аграра, ветеринарске станице, предузећа за прераду и ускладиштење пољопривредних производа и др.)

Подаци за израду Стратегије прикупљени су од овлаштених општинских и републичких органа, од једног броја пољопривредних произвођача, удружења и предузетника, као и од стручних лица.
Стратегију развоја пољопривреде требало би да реализују првенствено млади пољопривредници, предузетници и удружења са подручја општине, али и заинтересовани инвеститори ван подручја општине.
У првом дијелу овог документа анализирани су услови и ограничења за развој пољопривреде на подручју општине и они су класификовани у пет (5) основних група:

- агроеколошки
- демографски
- техничко-организациони
- друштвено-економски и
- тржишни

Коначна оцјена наведених услова и ограничења урађена је примјеном SWOT анализе.
У другом дијелу Стратегије развоја пољопривреде до 2022. године садржано је следеће:

- Дефинисани су визија, мисија, општи и посебни циљеви Стратегије
- Предложени су правци развоја у сточарстрву, воћарству, производњи ратарских култура, поврћа, у алтернативним гранама пољопривреде и преради пољопривредних производа
- Дефинисани су програми и пројекти у наведеним гранама и линијама пољопривредне производње.

Код пројектовања и предлагања рјешења за поједине гране и линије, предност је дата савременим облицима организовања који су примјерени тржишној привреди (приватна пољопривредна газдинства, удружења, мала и средња предузећа), као и други кооперативни облици организовања.

На крају овог документа дефинисани су услови који су неопходни за реализацију истог.

2. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ОПШТИНИ МИЛИЋИ

Општина Милићи је лоцирана у источном дијелу Босне и Херцеговине у ентитету Република Српска и заузима централни дио регије Бирач. Налази се на магистралном путу М-19 Сарајево – Београд, чини транзитну везу између сарајевско-романијско-бирчанске и семберско-мајевичке регије и саобраћајну везу преко Зворника и Братунца са Србијом.
Кроз подручје општине пролази и регионални пут Милићи–Сребреница преко Зеленог Јадра и са ове саобраћајнице се остварује веза са Србијом. Са ове двије комуникације одвајају се локални путеви који повезују сва села и засеоке на општини.
Општина се простире на површини од 278,86 km^2 брдско-планинског земљишта од 200-1500 m надморске висине.

- Становништво
- Попис 2013.год. 12.272 становника
- Густина насељености 43 ст./km^2
- Клима / умјерено- континентална

Подручје општине Милићи се налази између 44°00´55´´ и 44°18´59´´ сјеверне географске ширине и 18°58´30´´ и 19°12´20´´ источне географске дужине.

2.1. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

Општина Милићи располаже значајним природним ресурсима, прије свега рудним и шумским богатствима, обрадивим земљиштем, пашњацима и ливадама и ријечним потенцијалом.

- **Лежишта руда и минерала**

Поред руде боксита која је доминантна као ресурс, општина располаже и другим минералним сировинама, а то су: кречњак, кварцни пијесак, сига, сигасти пијесак, зелени туф итд.
Истраживачко – експлоатациони простор руде боксита протеже се у дужини од око 30 km, од границе са општином Власеница на западу, па до границе са општином Сребреница на истоку. Процјењују се укупне геолошке резерве руде боксита на 22.500.000,00 од тога 10.200.000 тона су експлоатационе резерве. Експлоатационе резерве кречњака су око 3.500.000 тона.

- **Шумско земљиште**

Подручје општине је покривено са 17.096 ha шуме. У структури шума високе шуме са природном обновом су заступљене са 50%, док су све остале врсте шума заступљене са 50%.
Шума заузимају око 62% укупне површине општине.

- **Пољопривредно земљиште**

Према катастарским подацима општина Милићи располаже са следећом структуром земљишта:

- Оранице ..... 4.548 ha 43%
- Ливада ..... 2.951 ha 27%
- Пашњаци ..... 1.750 ha 16%
- Воћњаци ..... 631 ha 6%
- Неплодно ..... 910 ha 8%

10.790 ha 100%

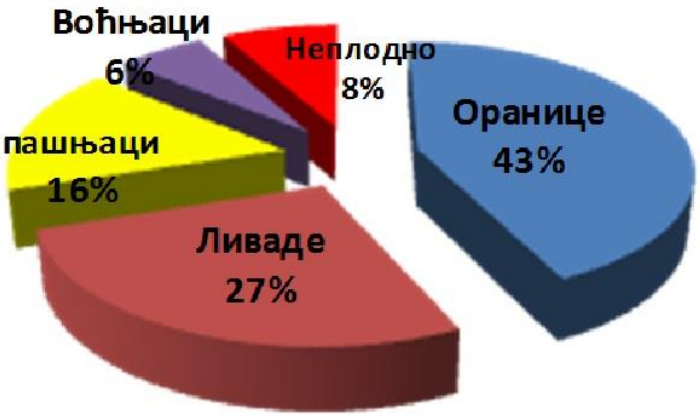

Из структуре приказаног земљишта види се да општина има заначајан пољопривредни потенцијал, а и могућности за интензивнији развој ратарске производње, сточарства и воћарства.

- **Ријечни потенцијал**

Ријечни потенцијал на подручју општине је значајан и чине га већи број ријека, потока и поточића који пресјецају подручје општине и омогућавају квалитетно снабдијевање становништва питком водом, снабдијевање водом за потребе пољопривредне производње као и значајан потенцијал за изградњу мини хидроцентрала.

Значајнији водотоци који се налазе или протичу једним дијелом подручјем општине Милићи су: Студени Јадар (8.2 km), Зелени Јадар (18.7 km), Јадар (15.1 km) и Дрињача (11.5 km). Главни водоток је ријека Јадар која настаје спајањем Студеног и Зеленог Јадра. Студени и Зелени Јадар имају врло развијену хидрографску мрежу извора и потока од којих се формирају.

Општина Милићи располаже значајним водним потенцијалом, који се још увијек недовољно и неефикасно користи.

2.2. ПРИВРЕДА, КОМУНАЛИЈЕ И ЕКОЛОГИЈА

Привреда општине је базирана највећим дијелом на експлоатацији и преради природних богатстава. Носилац економског развоја општине је Компанија „Боксит“ а.д. Милићи, чија је основна дјелатност базирана на производњи руде боксита, производњи и преради неметалних сировина, производњи хране, услужним дјелатностима из области саобраћаја, машинства, грађевинарства, угоститељства и туризма и на промету енергената и осталих роба.

Искоришћавање шумског потенцијала засновано је највећим дијелом на примарној и финалној преради дрвета организованој у неколико приватних предузећа: д.о.о.„Савокс“, д.о.о.„Саматини“, д.о.о. „6. MAJ“, д.о.о.“Wood Impex“, д.о.о „Промил“, Сектор “Дрвопрерада“ Компаније „Боксит“ а.д. Милићи.

Један дио привредних субјеката се бави услужним дјелатностима из области промета роба и услуга на велико и мало, угоститељством и производњом хране. Производњом хране у овом тренутку се озбиљније баве Д.О.О „Милекс“ и Сектор Производња хране Компаније „Боксит“ а.д. Милићи, као и један број малих индивидуалних произвођача.

Пољопривреда је врло перспективна грана привреде, али је у предратном периоду била потиснута у други план, јер је ослонац економског развоја била рударска производња.

Кроз Стратегију развоја пољопривреде овој области треба посветити значајну пажњу, усмјерити производњу на оне гране пољопривреде, које су у складу са расположивим природним потенцијалом најпрофитабилније (сточарство, воћарство) и за које се могу најрационалније користити подстицајна средства из Буџета Општине, РС и других инвеститора.
За израду овог документа користили смо и податке из пројекта FAO–Инвентар стања земљишних ресурса са дигиталном базом података, а који је рађен 2004-2005. године у сарадњи са UNDP.
Путна мрежа на подручју општине је у сталној изградњи и данас свако село и засеок има солидне путеве. У задње вријеме се реализују значајни пројекти на побољшању и модернизацији путних комуникација, полагањем асваltних површина и квалитетнијим одржавањем постојеће путне мреже.
Комунална инфраструктура прати укупан развој цијеле општине. Сваком селу и засеоку на подручју општине обезбјеђена је квалитетна вода за пиће.
Општина је израдила локални еколошки акциони план (LEAP) и исти ће се користити до 2024. године.
На подручју општине Милићи нису присутни већи индустријски загађивачи опасним материјама.
Деминирање постојећих минских поља је активност која се стално реализује, а за коју ће требати још доста времена да се простор у потпуности исчисти.

2.3. ОБРАЗОВАЊЕ И КУЛТУРА

Образовни процес у општини Милићи се остварује веома квалитетно у предшколској установи „Полетарац“, основној школи „Алекса Јакшић“ са подручним школама и у средњошколском центру “Милутин Миланковић”.

У Средњошколском центру настава је организована у четири области – гимназија, економска школа, дрвопрерађивачка и електро струка.
Велики проблем образовног система посебно када се говори о средњошколском образовању је неусклађеност образовних профила и нивоа спремности свршених ученика са потребама и захтјевима привреде. Неопходно је размотрити програме везане за унапређење степена оспособљености, посветити посебну пажњу избору стручних профила образовања те омогућити програме доквалификације и преквалификације за младе људе који су већ завршили средњу школу.

2.4. ЗДРАВСТВО

Примарна здравствена заштита за становнике општине Милићи је организована у Дом здравља „Свети Никола“ и манифестује се кроз рад тимова породичне медицине.

У Дому здравља грађанима се пружају основне услуге љекара породичне медицине (превенција, дијагностика, лијечење и рехабилитација), лијечење у кући, палијативна њега, хитна медицинска помоћ, консултативно-специјалистички прегледи из области педијатрије и гинекологије, стоматолошке услуге (превентивна, дјечија и општа стоматологија), услуге лабораторијске и рендген дијагностике, друга функционалана и морфолошка дијагностика, имунизација против заразних болести, хигијенско-епидемиолошка заштита, санитарни прегледи и хитан санитетски превоз и основне лабораторијске анализе.
Од 2016. године уз подршку Компаније "Боксит" а.д. Милићи отворен је Специјалистички центар, чиме су значајно унапријеђене могућности пружања медицинских услуга. Иако центар ради у оквиру Компаније „Боксит" а.д. Милићи, његове услуге нису доступне само запосленима у овој компанији, већ и осталим грађанима Милића, као и становништву са ширег подручја.

У Специјалистичком центру пружају се услуге из следећих специјалистичких области: васкуларне болести, интерна медицина и кардиологија, ендокринологија, урологија, гинекологија, гастроентерологија, радиологија, дерматологија, пулмологија, офтамологија, ортопедија, оториноларингологија, медицина рада.
У саставу Центра је и савремена лабораторија која се бави испитивањем узорака из области биохемије, микробиологије, хематологије и патохистологије у складу са стандардима лабораторијске праксе и захтјевима корисника.
У 2017. години у Специјалистичком медицинском центру Компаније отворено је породилиште и хируршки блок.
На подручју општине раде двије апотеке које задовољавају потребе становништва.

2.5. ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА И ЦИВИЛНО ДРУШТВО

Општина Милићи је након њеног укидања 1962. године поново формирана марта мјесеца 1992. године, од када тече процес успостављања и функционисања институција.
Подручје општине је дефинисано тек 1997. године и тада су прецизно утврђене и описане границе са сусједним општинама.
Од оснивања па до 1994. године радне активности руководство Општине обавља у просторијама Мјесне заједнице Милићи, када прелази у новосаграђени монтажни објекат, у којем је и сада смјештена општинска администрација, на адреси Јована Дучића број 2.
Општина је у сарадњи са домаћим и међународним организацијама реализовала активности на унапређењу обављања јавних послова – изграђена је и опремљена Шалтер сала, у којој се све услуге грађанима пружају брзо и ефикасно по систему све на једном мјесту.

У задњих пар година извршена је реформа локалне управе, успостављен је систем управљања квалитетом према стандарду ISO 9001 : 2008, што општину сврстава у ред добро организованих и оспособљених општина за приступ фондовима Европске уније и Европским интеграцијама.
Општина у циљу што боље комуникације са грађанима организује јавне трибине и расправе по свим важнијим питањима. Начелник општине у редовном седмичном термину прима грађане и заједно са њима рјешава одређене проблеме.

Јачањем улоге мјесних заједница постигнута је добра двосмјерна комуникација са грађанима, а примјеном Закона о приступу информацијама и именовањем службеника за правну помоћ грађанима повећано је повјерење у рад јавне администрације.
На подручју општине Милићи формирано је седам мјесних заједница, извршено је просторно разграничење међу њима, изршени су избори органа и руководства у истим и активно се ради на јачању њихове улоге.
Мјесна заједница **Милићи** обухвата насељена мјеста: Урбани дио Милића, Супач, дио Врточа, Бачићи, Бијело Поље, Доње Врсиње, Горње Врсиње, Вујадини и Ере.
Мјесна заједница **Мишићи**: Мишићи, Кокановићи, Крајчиновићи, Бара, Милића Брдо, Рогач, Горњи Павковићи, Голићи, Орашје, Бишина и Маринковићи.
Мјесна заједница **Заклопача:** Заклопача, Вуковићи, Горњи Залуковик, Заграђе, Подгора, Биљег, Подбирач, Лукавица и Герови.
Мјесна заједница **Дервента:** Дервента, Лукић Поље, Вишњица, Дукићи, Ристијевићи, Витићи, Помол, Костићи, Божићи, Тодићи, Буковица Доња, Буковица Горња, Копривно, Крунићи, Тољевићи, Кострача, Јеремићи, Забрђе, Мановићи, Ђиле, Рупово Брдо, Нурићи, Башча, Штедра, Бешићи, Јоховача, Жутица и Штедрић.
Мјесна заједница **Нова Касаба:** Нова Касаба, Себиочина, Бутковићи, засеок Прибинићи и засеок Мравињци
Мјесна заједница **Дубнички Мост:** Дубница, Рајићи, Рашковићи, Буљевићи, Павковићи, Глушац, Дубнички Мост, дио Врточа и Вукшић Поље.
Мјесна заједница **Скугрићи-Роваши:** Скугрићи, Роваши, Мађеси, Рашево, Тумаче, Бабићи Метаљка и Калдрмица
Успоставом позиције координатора за мјесне заједнице и изградњом инфраструктуре, учињени су значајни кораци на јачању улоге мјесне заједнице у јавним пословима. Међутим, међусобна сарадња МЗ и сарадња са Општином, те ниво ангажовања жена у раду свих органа мјесне заједнице нису још на адекватном нивоу.

Цивилно друштво је битан фактор за развој демократије. Организације цивилног друштва у Милићима сматрају се релативно развијеним и активним. Међутим, њихова улога у дијалогу власти и становништва, као њихова примарна функција, још је недовољно развијена.
Организације цивилног друштва немају на располагању дефинисане механизме за односе са властима.
Општина Милићи је у циљу што боље сарадње и координације са младима и невладиним сектором именовала координатора за ова питања. НВО у сарадњи са општином доста раде на едукацији грађана и промоцији механизама за учешће грађана у јавном животу, али резултати још увијек нису на потребном нивоу.

3. ДРУШТВЕНО ЕКОНОМСКЕ ПРЕТПОСТАВКЕ И НОРМАТИВНИ ОКВИР ЗА ИЗРАДУ И УСВАЈАЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

За општину Милићи, Стратегија развоја пољопривреде је економско, а за већину пољопривредних произвођача и газдинстава егзистенцијално питање. За економију државе пољопривреда је један од значајних сектора привреде и има посебну улогу у свим фазама њеног развоја.
Између пољопривреде и других сектора привреде постоји јака међузависност, која се са економским развојем све више повећава. Посебан значај пољопривреда има у условима економских и других криза, из два основна разлога:
- Производња хране је мање подложна кризним осцилацијама;
- Улагањем у пољопривреду покреће се развој других привредних грана, а посебно прерађивачке индустрије и трговине.
У пољопривреди се морају извршити коријените реформе, како би се обезбједила производња која може конкурисати производњи у аграрно високо развијеним земљама, а самим тим би се испунио један од услова за улазак државе у ЕУ.
Суштина реформи у пољопривреди се састоји у:

- Прилагођавању пољопривредне производње потребама европског тржишта, као и могућностима пласмана на друга свјетска тржишта;
- Производњи пољопривредних производа који би цијеном могли конкурисати производима на тржишту ЕУ и шире.

Нормативни оквир за израду и усвајање Стратегије развоја пољопривреде општине Милићи чине:

- Стратегија развоја пољопривреде Републике Српске до 2015. године.
- Стратегија развоја општине Милићи 2017-2022. године.
- Аграрни буџет РС са уредбама и програмима за његову реализацију.
- Развојни програми и буџетска средства која се издвајају за развој пољопривреде у општини Милићи.

Развој пољопривреде у општини Милићи треба усмјерити ка стварању економски исплативе и еколошки прихватљиве пољопривредне производње, која би била основа руралног развоја и егзистенције сеоског становништва. У развоју пољопривреде предност треба дати породичним комерцијалном газдинствима, различитим облицима удруживања по принципима тржишне привреде, малим и средњим предузећима. Треба стимулисати регистрацију породичних газдинстава тако што једино она могу користити релативно повољне кредите и подстицајна средства из дијела буџета намјењеног пољопривреди.
Скупштина општине доноси одређена акта (уредбе, правилнике и сл.), којима се стимулише развој пољопривредне производње као:

- стимулисање (путем премија) производње млијека,
- подстицање подизања вишегодишњих засада воћа,
- подршка руралном развоју,
- обезбјеђивање кредита под повољнијим условима,
- подстицај развоју алтернативних грана пољопривреде.

П Р В И Д И О

I – АНАЛИЗА УСЛОВА И ОГРАНИЧЕЊА ЗА РАЗВОЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ МИЛИЋИ

На обим и економске резултате пољопривредне производње на подручју општине Милићи, утичу бројни фактори. За постизање оптималних резултата потребно је успоставити такву везу између појединих фактора који ће омогућити најбољи економски резултат. За израду Стратегије развоја пољопривреде општине Милићи анализираћемо један број различитих, а истовремено комплементарних фактора које ћемо класификовати у следећих пет основних група:

1. агроеколошки услови,
2. демографски услови,
3. техничко-организациони услови,
4. друштвено-економски услови
5. тржишни услови.

1. АГРОЕКОЛОШКИ УСЛОВИ

а) Орографски фактори

Општина Милићи се налази у источном дијелу Босне и Херцеговине – РС и простире се на површини од 278,86 km^2 брдско-планинског земљишта од 200-1500 m надморске висине.
Рељеф општине се састоји од планина, брда, брежуљака и поља.
Планински терени у укупној површини општинског подручја учествују са 20%, брдски 35%, брежуљкасти 36% и поља са 9%. Планински масив заузима сјеверни, југозападни и јужни дио општине у коме се налази највећа планина Радава са највишим врхом Меховац од 1513 m. Овај простор је изузетно погодан за развој планинског и ловног туризма. Преко 70% подручја општине прекривено је брдским и брежуљкастим тереном погодним за развој сточарства и воћарства, а равничарски дио од 9% налази се уз долине ријека Зелени Јадар и Студени Јадар и ово земљиште је погодно за узгајање ратарских култура.

б) Пољопривредно земљиште

Земљишњи ресур је сигурно најзначајнији природни ресурс, па се зато расположиво пољопривредно земљиште мора сачувати и користити на најбољи могући начин. Обим овог ресурса је ограничен, а његова квалитативна својства могу се кориговати само до извјесне мјере али уз већа материјална улагања.
Укупне земљишне површине на подручју општине Милићи износе 27.886 ha, при чему пољопривредне површине учествују са 9.880 ha, или 35%.

Ред. бр.	З Е М Љ И Ш Т Е	ПОВРШИНА ha	СТРУКТУРА %
1.	Пољопривредно земљиште	9.880	35
2.	Шумско земљиште	17.096	62
3.	Непродуктивно земљиште	910	3
	У К У П Н О:	**27.886**	**100**

- Структура коришћења пољопривредног земљишта

У структури кориштења пољопривредног земљишта на подручју општине Милићи највеће учешће имају оранице, баште и ливаде.

Ред. бр.	К А Т Е Г О Р И Ј А	ПОВРШИНА ha	СТРУКТУРА %
1.	Оранице и баште	4.548	46,04
2.	Воћњаци	631	6,38
3.	Ливаде	2.951	29,87
4.	Пашњаци	1.750	17,71
	У К У П Н О:	9.880	**100**

Обрадиве површине (оранице и баште, воћњаци и ливаде) обухватају 8.130 ha што чини 82,3% од укупних обрадивих површина.
Увидом на терену дошло се до закључка да се ове површине користе са мање од 50%, долази до запуштање земљишта и превођења виших категорија истог у пашњаке, шикаре и друге категорије.

- Структура кориштења ораничних површина 2016. године

Ред. бр.	К А Т Е Г О Р И Ј А	ПОВРШИНА На	СТРУКТУРА %
1.	Ж и т а	480	**10,55**
2.	Индустријско биље	-	-
3.	Повртно биље	260	**5,72**
4.	Сточно и крмно биље	1.135	2,97
5.	Необрађено земљиште	3.673	80,76
	У К У П Н О:	**4.548**	**100,00**

- Производна вриједност пољопривредног земљишта
На производну вриједност пољопривредног земљишта на подручју општине Милићи утичу бројни фактори, од којих су најзначајнији: физичко-хемијске особине земљишта, типови земљишта, орографија, климатски чиниоци, хидролошке карактеристике подручја, природна флора и фауна, начин обраде и кориштење земљишта, еколошки фактори и друго.

- Педолошка карта општине Милићи

У општини Милићи, заступљени су следећи типови земљишта:

Ред. бр.	Т И П Т Л А	ha	%
1.	Dystrie Cambisols	2.141	7,51
2.	Eutric Cambisols	8.272	29,01
3.	Eutric Fluvisols	1.850	6,49
4.	Eutric Leptosols	356	1,25
5.	Humic Cambisols	8.017	28,11
6.	Lithic Leptosols	506	1,77
7.	Rendžic Leptosols	1.760	6,17
8.	Umbric Leptosols	2.704	9,48
9.	Ubric Anthrosols	271	0,95
10.	Vetric Cambisols	2.635	9,24
	U K U P N O:	**27,886**	100

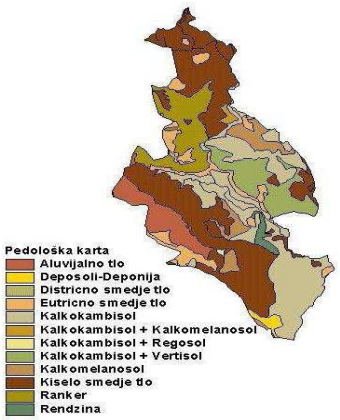

Педолошка карта

- Бонитетна карта земљишта општине Милићи

Бонитетна карта представља категорије земљишта у односу на њихове природне потенцијале који се дефинишу на основу критеријума прописаних Правилником о бонитирању.

За потребе бонитирања у најважнија својства убрајају се:

1) Тип тла и његова својства
   - морфолошка (дубина, збијеност, скелетност, пластичност, љепљивост)
   - физичка (текстура, структура, пропусност)
   - хемијска (pH, хумусност, садржај $CaCO_3$)
2) Општа својства терена
   - израженост рељефа, експозиција, инклинација, положај парцела, стјеновитост
   - хидролошке прилике.

Одређивање бонитетних категорија земљишта врши се на основу морфолошких, хемијских, физичких и биолошких својстава тла, те производних карактеристика терена.

За одређивање бонитетних категорија земљишта издвојене су двије групе фактора и то:

- фактори који значајно утичу на бонитет: нагиб и дубина тла
- фактори који слабије утичу на бонитет: текстура, pH, садржај $CaCO_3$ и органски угљеник.

Бонитетна категорија	Дубина (cm)	Нагиб %	Текстура	pH, (H_2O)	Органски C	Плављење	Дубина Подземне воде
I	>120	< 3	SL, SiL, L, CL, SiCL, SCL	6,1-6,9	> 3	N	> 10
II	90-120	3 - 8	SiC, SC	5,1-6,0 7,0-7,5	2 - 3	R	5 – 10
III	60- 90	8-16	LS, C	4,1-5,1 7,6-8,0	1 - 2	F, T	1 - 5
IV	40- 60	16-30	Si	3,1-4,0 8,0-9,0	< 1	M, A, B	< 1
V	30 - 40	30-45	S	< 3,0 > 9,0	< 1	W	< 1
VI	< 30	45-60	S	< 3,0 >9,0	< 1	D	< 1
VII	< 30	60-80	S	<3,0 >9,0	< 1	D	< 1
VIII	< 30	> 80	S	<3,0 >9,0	< 1	D	< 1

У процесу моделирања бонитетне карте примјењен је систем у којем су направљене двије врсте карата и то:

- бонитетна карта креирана на основу нагиба и дубине
- бонитетна карта са свим изабраним елементима.

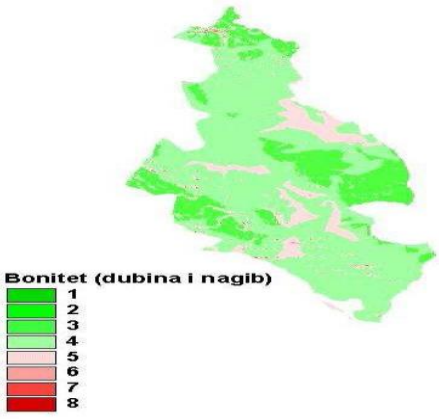

Карта бонитета на основу нагиба и дубине

Оријентациона оцјена квалитета пољопривредног земљишта може се илустровати на основу катастарских класа, које се утврђују за сваку категорију коришћења пољопривредног земљишта.

- Пољопривредно земљиште подручја општине Милићи по катастарским културама и класама

Земљиште / Класе	О р а н и ц е		Воћњаци		Л и в а д е		Пашњаци		У К У П Н О	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
I	14	0,3	6	1,0	30	1,0	90	5,1	140	1,4
II	118	2,6	77	12,2	204	6,8	116	8,6	515	5,2
III	309	6,8	360	57,0	120	4,0	1223	69,9	2012	20,4
IV	127	2,8	151	24,0	509	17,2	274	15,7	1061	10,7
V	545	12,8	37	5,8	601	20,4	47	2,7	1230	12,4
VI	1463	31,6	-	-	1014	34,4	-	-	2477	25,1
VII	1518	33,9	-	-	473	16,0	-	-	1991	20,2
VIII	454	10,0	-	-	-	-	-	-	454	4,6
УКУПНО	**4548**	**100**	**631**	**100**	**2951**	**100**	**1750**	**100**	**9880**	**100**

- Својинска и посједовна структура

У својинској структури пољопривредног земљишта на подручју општине Милићи доминантно учешће имају приватна пољопривредна газдинства и домаћинства, чак 92%, док је незнатан дио ових површина у државном власништву.

Ред. бр.	ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ	СВОЈИНСКА СТРУКТУРА		УКУПНО	%	
		Државно	Приватно		Државно	Приватно
1.	О р а н и ц е	175	4373	4.548	3,8	96,2
2.	В о ћ њ а ц и	72	559	631	11,4	88,6
3.	Л и в а д е	287	2664	2.951	9,7	90,3
4.	П а ш њ а ц и	213	1537	1.750	12,2	87,8
	У К У П Н О:	**747**	**9133**	**9.880**	**7,6**	**92,4**

- **Величина парцела пољопривредног земљишта**

Величина парцела пољопривредног земљишта је одређена на основу сателитског снимка, као и на основу података сакупљених на терену.

GIS код	ПРОСЈЕЧНА ВЕЛИЧИНА ПАРЦЕЛЕ ha	%
1	< 0,5	3,60
2	05 – 1,0	14,30
3	1,0 – 2,0	0,06
4	> 2,0	-
13	П а ш њ а ц и	14,53
24	Водене површине	-
99	Непољопривредно земљиште	67,51
Површина општине у ha	27,886	

Из наведених података се види да је највећи дио обрадивог пољопривредног земљишта (14,3%) заступљен у парцелама од 0,5 – 1,0 ha.

в) Хидрографско-хидролошке карактеристике

Доминантну улогу у хидрографском погледу на подручју општине Милићи имају ријеке Зелени Јадар и Студени Јадар, док остале ријеке (Штедрић, Лукавичка ријека, Дрињача, Кострачка ријека и друге) употпуњавају хидрографску мрежу општине Милићи. Поред ових ријека, кроз подручје општине протиче још много мањих потока и поточића, који се уливају у ове ријеке и повећавају им капацитет воде. Један дио изворишта од ових ријека и потока користи се за снабдијевање становништва општине питком водом и може се констатовати да је снабдијевање врло квалитетно. Постоје велике могућности за коришћење хидропотенцијала општине и за друге сврхе, као наводњавање обрадивих површина уз токове ријека, подизање рибњака за узгој пастрмке и изградња мини електрана, за шта у задње вријеме постоји велико интересовање.

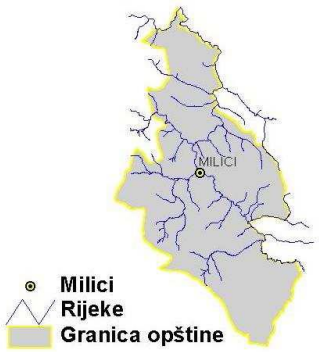

Ријеке у општини Милићи

г) К л и м а

Клима на подручју општине Милићи је умјерено континентална са топлим љетима и хладним зимама. Средња годишња температура је 9,5 ºС. Средње годишње падавине су 1000 mm које су неравномјерно распоређене током године, али нема изразито сувих мјесеци.

Средња максимална висина снježног покривача је 40 cm. Инсолација је умјерена и износи од 1800 до 1900 сати годишње. Вјетрови су ријетки и средње јачине, доминирају они из сјеверног и сјеверозападног правца.

Средње мјесечне вриједности температура

I	*II*	*III*	*IV*	*V*	*VI*	*VII*	*VIII*	*IX*	*X*	*XI*	*XII*
- 2,8	0,4	5,6	9,5	14,2	17,2	19,2	18,3	14,4	10,8	4,8	0,8

Средњи датум појаве мраза и екстремни датум појаве мраза

средњи датум појаве мраза		екстремни датум појаве мраза	
посљедњи	Први	посљедњи	први
23.IV	10. X	9.V	1.X

Средњи број дана са температуром < 0°C у раздобљу вегетације

III	*IV*	*V*	*VI*	*VII*	*VIII*	*IX*	*X*	сума
22	3,7	0,7	-	-	-	-	2,5	28,9

Средње вриједности темпаратура годишњих доба

зима	Пролеће	љето	јесен
- 0,5	9,7	18,2	10,0

Годишњи ток падавина у mm/m²

I	*II*	*III*	*IV*	*V*	*VI*	*VII*	*VIII*	*IX*	*X*	*XI*	*XII*
71	71	68	82	108	115	112	80	82	70	85	83

Број дана са падавинама по мјесецима

I	*II*	*III*	*IV*	*V*	*VI*	*VII*	*VIII*	*IV*	*X*	*XI*	*XII*
10	9	9	11	13	10	10	9	8	12	8	9

Средњи број дана са сњежним покривачем

I	*II*	*III*	*IV*	*V*	*VI*	*VII*	*VIII*	*IX*	*X*	*XI*	*XII*
21	18,8	8,7	1	-	-	-	-	-	-	1,6	9,8

Град је ријетка појава на подручју општине, а магла је својствена зимском раздобљу. Подаци о ерозији за ово подручје говоре о просјечном спирању од 200-300 t/km^2.

д) Основне карактеристике биодиверзитета

У погледу биодиверзитета подручје општине Милићи спада у веома интересантне географске цјелине у РС.

- Ф л о р а

У општини Милићи флора је веома разноврсна, што је резултат великих разлика у надморској висини, рељефу, клими, геолошкој подлози и сл. Сваки ниво надморске висине има свој тип вегетације.

Највеће површине на подручју општине су покривене шумом, прије свега бјелогоричном, а најзаступљенија је буква, затим јавор, јасен, граб, храст, бреза, липа, дивља трешња, дивља крушка и др.

Од црногоричне шуме најзаступљенија је јела, смрча, бијели и црни бор, смрека и др.

У рејону Штедрића налази се сјеменска састојина Панчићеве оморике на површини од 3ha, што је јединствен случај у РС.

Шуме овог краја су богате разним врстама шумског воћа од којих су најпознатије купина, шумска јагода, боровница, глог, дријењак, трњина, шипурак, зова и лијеска.

Поред воћа у шумама су присутне и многе врсте јестивих гљива, од којих су најзаступљеније вргањ, лисичарка, сунчаница, рујница, редуша и др.

На површинама ливада и пашњака присутне су велике количине љекобиља, које се још увијек не користи у довољној мјери. Најпознатије врсте љекобиља су: сријемуш, маслачак, камилица, кантарион, боквица, мајчина душица, нана, јагорчевина, гавез, коприва, хајдучка трава и др.

- Ф а у н а

Подручје општине Милићи веома је богато животињским свијетом, који је типичан за овај регион и као такав чини добру основу за развој ловног и риболовног туризма.

Најзаступљеније врсте дивљачи у шумама општине су: дивља свиња, срна, вук, лисица, зец, куна, дивља мачка, вјеверица и као ријетке и заштићене врсте дивокоза и медвјед.

Ријеке и потоци општине су богате разним врстама рибе, као што су: поточна пастрмка, липљен, клен, шкобаљ, младица и друге врсте рибе.

У шумама, поред набројане дивљачи, налази се и велики број птица од којих су најкарактеристичније јастреб мишар, јастреб кокошар, кобац, сова, сјеница, врабац, кос, разне врсте голубова, дивље патке и друге врсте птица.

Поред ловне дивљачи, риба и птица на овом простору налазе се и одређене врсте штеточина и гмизаваца (миш, штакор, змије), као и различите врсте инсеката.

Разноврсност флоре и фауне на подручју општине Милићи представља изузетан ресурс за свеукупни привредни развој, а посебно за развој ловног и риболовног туризма.

2. ДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА ОПШТИНЕ МИЛИЋИ

Подаци последњег пописа становништва од 2013. године званично нису верификовани, ни јавно објављени, па се не може вјерно приказати стварна демографска слика општине Милићи.

- Број становника општине Милићи у периоду 1971.-2013. године

Г О Д И Н Е	БРОЈ СТАНОВНИКА	ИНДЕКСИ
1971.	12.710	1971 = 100
1981.	14.117	1981/1971 = 111
1991.	16.038	1991/1981 = 114
2009.-процјена	13.500	2009/1991 = 84
2013. -попис	12.272	2013/2009=90,9

Кретање броја становника по насељеним мјестима на подручју општине Милићи показује сљедећа табела.

Редни број	НАСЕЉЕНО МЈЕСТО	БРОЈ СТАНОВНИКА				
		1971	1981	1991	1993	2013
1	Бачићи	186	267	502	122	680
2	Бакићи	9	8	7	7	6
3	Бешићи	275	333	390	188	229
4	Бијело Поље	105	47	25	14	13
5	Бишина	135	76	54	58	18
6	Буковица Горња	112	185	178	0	50
7	Буковица Доња	171	119	139	0	16
8	Буљевићи	342	286	220	111	73
9	Витићи	96	71	41	40	31
10	Вишњица	242	163	79	30	30
11	Врли Крај	0	0	0	0	0
12	Врточе	588	542	579	396	713
13	Вуковићи	190	213	219	263	233
14	Вукшићи	241	228	218	212	189
15	Герови	247	243	262	0	110
16	Глушац	232	152	87	81	54
17	Голићи	129	94	84	71	47
18	Горње Врсиње	234	271	252	0	149
19	Гуњаци	154	21	1	0	0
20	Дервента	255	249	324	380	280
21	Доње Врсиње	267	273	327	35	270
22	Дубачко	138	102	81	85	34
23	Дубница	91	117	195	163	185
24	Дукићи	110	65	48	47	41
25	Ђиле	216	227	288	0	177
26	Ђурђевићи	100	137	161	162	286
27	Забрђе	186	136	83	71	24
28	Заграђе	214	164	89	59	17
29	Заклопача	331	373	437	242	293
30	Јеремићи	68	64	50	0	24
31	Кокановићи	104	75	108	146	131
32	Копривно	338	278	169	203	89
33	Кострача	127	96	82	117	26
34	Крајчиновићи	197	218	196	191	152
35	Лукавица	94	91	94	100	96
36	Лукићи	133	203	224	172	285
37	Мађеси	415	562	687	0	567
38	Милићи	506	1546	2414	3168	2368
39	Мишићи	102	192	247	243	354
40	Нећеђишта	24	27	26	0	10
41	Нова Касаба	652	875	1042	39	638
42	Нурићи	198	221	241	0	130
43	Павковићи	150	130	127	106	58
44	Подбирач	203	151	111	89	23

45	Подгора	98	75	106	110	112
46	Помол	261	371	459	0	336
47	Рајићи	231	185	170	154	166
48	Рашево	444	431	464	0	302
49	Рашковићи	164	151	79	68	30
50	Ристијевићи	77	65	56	49	48
51	Роваши	797	116	1236	0	936
52	Рупово Брдо	134	132	125	0	20
53	Себиочина	251	332	332	0	133
54	Скугрићи	952	986	1144	0	766
55	Супач	140	137	132	112	142
56	Тољевићи	168	134	93	92	37
57	Штедра	118	146	168	0	106
УКУПНО		12742	14152	15752	7996	12272

- **Прираштај и смањење броја становника**

П Е Р И О Д	**У К У П Н О**	**ПРОСЈЕЧНО ГОДИШЊЕ**
1971 – 1981	1.407	141
1981 – 1991	1.921	192
1991 – 2009	- 2.538	- 141
2009-2013	-1.228	- 307

- Старосна структура становништва општине Милићи по попису 1991. године

СТАРОСНА СТРУКТУРА	**БРОЈ СТАНОВНИКА**	**%**
до 14 година	5.197	32,4
од 14 – 64 године	10.108	63,1
65 и више година	733	4,5
У К У П Н О :	16.038	100

По попису из 2013.године нема података о старосној структури

- Природни прираштај становништва

ГОДИНА	**Р О Ђ Е Н И**	**У М Р Л И**	**ПРИРАШТАЈ**
2011.	69	84	- 15
2012.	47	60	- 13
2013.	59	84	- 25
2014.	42	97	- 55
2015.	61	86	-25

Из анализираних података се види да је у периоду од пет година број умрлих становника општине већи од броја рођених, што је свакако забрињавајући показатељ.

3. ТЕХНИЧКО ОРГАНИЗАЦИОНИ УСЛОВИ

- Пољопривредна механизација

Конфигурација терена, уситњеност парцела, структура производње, физичко-хемијске и друге особине земљишта условљавају избор пољопривредне механизације.

Опремљеност пољопривредних произвођача на подручју општине је незадовољавајућа: постојећа механизација је застарјела и дотрајала, а структура и начин коришћења исте није у складу са потребама савремене пољопривредне праксе.

.

Ред. Бр.	ВРСТА МАШИНЕ	Б Р О Ј	
		2005. год.	2016. год.
1.	трактор	**66**	**71**
2.	мотокултиватор	**45**	**56**
3.	комбајн	**-**	**2**
4.	косачице	**49**	**60**

Због горе наведеног, у току реализације Стратегије морају се уложити значајна средства за набаку нове и савремене механизације за ратарство, сточарство, воћарство и др. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске подстиче набавку пољопривредне механизације за комерцијална и не комерцијална газдинства.

- Капацитети за прераду пољопривредних производа

Степен прераде пољопривредних производа је један од кључних фактора за повећање обима производње у овој области. На подручју општине прерађивачки капацитети пољопривредних производа су занемарљиви.

Највећи дио пољопривредних производа се прерађује у домаћој радиности и за властите потребе, а један мањи дио се продаје на тржишту.

- Организација привредних субјеката у пољопривреди

Обзиром на власничку структуру пољопривредног земљишта на подручју општине, гдје чак 92% припада приватном сектору, пољопривредни произвођачи се могу самостално организовати, удруживати и тако организовано дјеловати.

До сада је регистровано око 380 пољопривредних породичних газдинстава, два удружења пчелара и једно удружење пољопривредника.

На подручју општине Милићи организована је и успјешно ради амбуланта “Занум”, у којој је запослено 8 радника. Ветеринарска служба се бави лијечењем и заштитом стоке од заразних болести, репродукцијом домаћих животиња, продајом лијекова и сточне хране и осталим пословима који су предвиђени законским прописима из ове области. Значајна улога ове службе је и у позитивној селекцији путем вјештачког осјемењавања и других узгојно-селекцијских мјера које доводе до побољшања пасминског састава стоке.

Путна и саобраћајна инфраструктура

У Милићима се укрштају два важна путна правца. На магистрални пут М19 у Милићима се укључује регионални Пут Милићи – Зелени Јадар (раскрсница Сребреница - Скелани). Магистрални пут кроз општину Милићи пролази у дужини од 17,5 км, а на њему се налазе насељена мијеста: Заклопача, Подгора, Милићи, Дубнички Мост, Вукшић Поље, Нова Касаба и Калдрмица. Набројана насељена мјеста припадају МЗ: Заклопача, Милићи, Дубнички Мост, Нова Касаба и Скугрићи-Роваши. Регионални пут Милићи – Зелени Јадар пролази кроз општину у дужини од 19 км кроз насељена мјеста Милићи, Мишићи, Лукић Поље, Дервента, Жутица и Ђиле. Набројана насељена мјеста припадају следећим МЗ: Милићи, Мишићи и Дервента. Само насеље Милићи смијештено је у котлинској алувијалној равни на ушћу двије ријеке: Студени Јадар и Зелени Јадар. Просјечна надморска висина на којој су смијештени Милићи је око 250 м. Магистарални и регионални пут су увијек проходни, а одржавање истих је у надлежности АД „Зворник Путеви“ Зворник.
Поред поменутих путева више важности постоје мрежа од 53,9 km асфалтираних локалних путева са тенденцијом раста. Асфалтни локални путеви постоје у следећим насељеним мјестима:

Р/бр	Путни правац	Насељена мјеста која повезује	Укупна асфалтирана дужина (км)	МЗ које повезује
1.	Кушлат- Горње Рашево	Горње Рашево	2,3	Скугрићи - Роваши
2.	Кушлат – Доње Рашево	Доње Рашево (дјелимично)	0,19	Скугрићи - Роваши
3.	Калдрмица – Церска	Калдрмица , Ражиште, Церска (дио који припада општини Милићи)	5,0	Скугрићи - Роваши
4.	Калдрмица - Скугрићи	Скугрићи	7,0	Скугрићи - Роваши
5.	Ражиште - Мађеси	Ражиште- раскршће Мађеси – Тумаче и крак до Мађеха	3,2	Скугрићи - Роваши
6.	ОШ Церска - Хурићи	Церска дио који припада Милићима, Хурићи....	3,5	Скугрићи - Роваши
7.	Нова Касаба - Мравињци	Мравињци	0,35	Нова Касаба
8.	Нова Касаба Себиочина	Себиочина (дјелимично)	2.5	Нова Касаба
9.	Вукшић Поље - Црквине	Црквине	0,9	Дубнички Мост
10.	Дубнички Мост – Рајићи - Буљевићи	Дубнички Мост, Рајићи, Буљевићи	5,8	Дубнички Мост
11.	Милићи - Ђурђевићи	Ђурђевићи	1,1	Милићи
12.	Супач –Ваган - Подгора	Ваган , Подгора	1,6	Милићи и Заклопача
13.	Супач - Градина	Градина	0,5	Милићи
14.	Подгора - Лукавица	Лукавица Доња	1,0	Заклопача

15.	Копњача - Вуковићи	Вуковићи-Брдо	2,0	Заклопача
16.	Лукић Поље- Врсиње	Врсиње	3	Милићи и Дервента
17.	Лукић Поље насеље	Лукић Поље	0,4	Дервента
18.	Мишићи насеље	Мишићи (дио)	0,7	Мишићи
19.	Дервента - Иванпоље	Иванпоље	1	Дервента
20.	Дервента- Копривно	Дио пута према Копривну и Кострачи	1,0	Дервента
21.	Жутица - Штедрић	Штедрић	3,2	Дервента
22.	Дервента - Црква	Дервента	0,25	Дервента
23.	Подгора - Герови	Герови	3,5	Заклопача
24.	Сјенокос - Бабићи	Бабићи,	2,92	Скугрићи - Роваши
25.	Брегови - Гуштери	Гуштери	1,0	Скугрићи - Роваши

Из дате табеле може се видјети да је најразвијенија путна мрежа у сјеверозападном дјелу општине тачније на ширем подручју Церске на коме се налази укупно 22,62 km од укупно 53,91 km укупне асфалтне мреже.

Развој инфраструктуре на подручју општине (саобраћај, снабдијевање грађана и привреде енергентима, водоснабдијевање, ПТТ услуге, образовање, здравство и социјална заштита, екологија, управљање отпадом и др.) представља значајан фактор за економски развој, а посебно за развој пољопривреде.

Путна мрежа на подручју општине је у сталној изградњи и данас свако село и засеок имају солидну путну мрежу.

У задње вријеме се реализују значајни пројекти на побољшању и модернизацији путне комуникације полагањем асфалтних површина и квалитетнијим одржавањем постојеће путне мреже.

У оквиру општине постоји преко 340 километара локалних категорисаних и некатегорисаних путева, од чега је 53,91 километара асфалтираних, а остало су макадамски са сталном тенденцијом преласка на асфалтну подлогу.

Локални путеви-макадами и некатегорисани путеви у укупној путној мрежи учествују са скоро 80%, што и поред чињенице да су у релативно добром стању, ограничавајуће утичу на ефикасност у пољопривредној производњи.

На подручју општине закључно са 2016. годином изграђено је 39 мостова различитих дужина преко којих се остварује комуникација са свим селима и засеоцима.

Сва насељена мјеста на подручју општине имају инсталирану нисконапонску или високонапонску мрежу и релативно квалитетно снабдијевање електричном енергијом, што је један од важних фактора за развој прерађивачке дјелатности у области пољопривреде.Услови за снабдијевање свим врстама горива су релативно добри.

Водоснабдијевање становништва цијеле општине је за сада прилично добро. Из градског система за водоснабдијевање, поред градског насеља, снабдијевају се и насеља уз магистрални пут све до Нове Касабе и уз регионални пут до Лукић Поља.

Поред градског водовода на подручју општине изграђена су још два већа водовода која снабдијевају више насеља питком водом и више мањих, који подмирују скоро комплетно становништво општине водом за пиће.

Телекомуникациони систем и ПТТ саобраћај на подручју општине Милићи доста добро функционише што је још један од значајних услова и за развој пољопривреде.

4. ДРУШТВЕНО – ЕКОНОМСКИ УСЛОВИ

- Осврт на економску развијеност подручја општине

Привреда општине је базирана највећим дијелом на експлоатацији и преради природних богатстава. Носилац економског развоја је Компанија „Боксит“ а.д. Милићи, затим дрвопрерађивачки комплекс и други привредни субјекти. На основу остварених економских показатеља у општини извршена је категоризација општина у РС по степену развијености, по којој су Милићи сврстани у ред средње развијених општина.

На подручју општине се пољопривреди, као грани привреде, у дужем временском периоду није поклањала адекватна пажња, па је из тих разлога у значајном заостатку у односу на стање привреде у цјелини.

- **Мјере подршке развоју пољопривреде**

На цјелокупну аграрну политику највећи утицај има држава, која подстицајним мјерама и регресирањем може значајно допринијети развоју пољопривреде. Протеклих година подстицаји су се одређивали за једну годину, тако да је из године у годину долазило до промјена услова што је дјеловало дестимулативно у погледу планирања пољопривредне производње на дужи временски период.

Државни подстицај најчешће су остваривали већи произвођачи, чиме су занемарена мања газдинства, којих је највише на подручју општине.

Буџетом Општине планирају се одређена средства за развој и унапређење пољопривредне производње, која још увијек нису на потребном нивоу. Она се распоређују на основу Правилника о подстицајима, којим се утврђују услови и критеријуми за коришћење ових средстава. За 2016. годину планом Буџета Општине Милићи предвиђена су средства за развој пољопривреде у износу од 60.000 КМ, која су распоређена за подстицај развоја воћарства – садња малине и сточарства – премија за млијеко. Подстицајна средства Владе РС за 2016. годину додијељена су пољопривредним произвођачима у зависности од пољопривредне производње. Развојним програмом Републике Српске, предвиђен је пласман значајних средстава за развој пољопривреде, која ће бити реализована преко Инвестиционо развојне банке уз врло повољне услове.

На почетку стратешког периода потребно је формирати аграрни фонд за финансирање пољопривредних произвођача по дефинисаним критеријумима, у сврху рјешавања постојећих проблема и стварању повољних услова за бржи опоравак и развој пољопривреде.

Општина Милићи организује стручна предавања из различитих грана пољопривреде ангажовањем Агенције за пружање стручних услуга у пољопривреди из Бијељине, пољопривредних факултета, Регионалне савјетодавне службе из Братунца и др. На овј начин пољопривредним произвођачима омогућава се стручно усавршавање и постизање бољих приноса.

5. Т Р Ж И Ш Т Е

Подручје општине Милићи располаже са основним предусловима за производњу одређених пољопривредних производа који су карактеристични за ово поднебље, а то су: пољопривредно земљиште, људски ресурси, могућност набавке потребне механизације, репроматеријал (све врсте пољопривредних машина, концентрована сточна храна, минерална ђубрива, сјемена, средства за заштиту биља, стоке и др.).

Скоро сав репроматеријал и механизација која се користи у сврху развоја пољопривреде су поријеклом из увоза (из земаља у окружењу и шире), изузев мањих количина азотних ђубрива која се производе у БиХ и нешто сјеменског материјала који не задовољава потребе пољопривредне производње. До сада је готово комплетна пољопривредна производња са подручја општине коришћена за властите потребе, изузев једног мањег дијела производа (воћа и стоке), који се пласирао на тржиште и то искључиво домаће. Откуп пољопривредних производа организован је једино за малину и млијеко, док се продаја осталих производа одвија неорганизовано. ЛАГ „ДРИНА БИРАЧ“ организовао је продају меда и других пчелињих производа преко локалних маркета и на тај начин могло би се организовати промет и других пољопривредних производа у локалним маркетима.

Будућу пољопривредну производњу БиХ – РС и општине треба подићи на такав ниво да се у организованој производњи на пољопривредним газдинствима обезбједе довољне количине свих врста производа за потребе домаћег становништва и да се произведу по могућности што веће количине производа за страно тржиште (земље у окружењу и ЕУ).

II – АНАЛИЗА СТАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ МИЛИЋИ

Пољопривредна производња на подручју општине Милићи, дугорочно посматрано, заостаје у односу на реалне могућности које су одређене расположивим агроеколошким и другим условима. На обим и структуру пољопривредне производње у задњих неколико година битно су утицали следећи фактори:

- Регистрована пољопривредна газдинства су већином старачка и она су највећим дијелом оријентисана на натуралну производњу.
- Просјечна површина газдинства је релативно мала са великим бројем уситњених парцела, што у знатној мјери поскупљује употребу механизације и отежава ефикаснију производњу.
- Мушка радна снага је већином била запослена у предузећима, тако да су се пољопривредом бавили стари људи и жене.
- Структура пољопривредне производње је претежно натуралног типа, са врло малим дијелом намијењеним тржишту.

1. Ратарско повртарска производња

Ратарску производњу карактерише традиционални начин производње са малом продуктивношћу и великим трошковима. Изузетак чине произвођачи који производе храну за властиту стоку и који користе унтензиван начин производње уз поштовање правила агротехнике узгоја. Већина домаћинстава се бави мјешовитом пољопривредном производњом. У ратарској производњи највеће учешће имају жита (кукуруз и пшеница), затим крмно биље и поврће.

а) Производња жита

На подручју општине Милићи производе се следеће врсте житарица: кукуруз, пшеница, те занемарљиве количине зоби и јечма.

ГОДИНЕ	К У К У Р У З			П Ш Е Н И Ц А		
	Засијана површина ha	Производња (t)	Принос t/ ha	Засијана површина ha	Производња (t)	Принос t/ ha
2012.	460	2.760	6	20	50	2,5
2013.	470	2.810	6	23	50,6	2,2
2014.	480	1.920	4	25	60,00	2,4
2015.	490	3.038	6,2	26	65,00	2,5
2016.	495	3.040	6.1	27	67,00	2,5

б) Производња поврћа

Поврће се претежно производи на отвореном простору, а у 2016. години покренута је пластеничка производња која је организована постављањем 30 пластеника површине од 100m^2. У наредном периоду ова грана пољопривреде биће стимулисана од стране општине кроз набавку нових пластеника.

в) Производња крмног биља

Крмно биље се на подручју општине производи на површини од 4.843 ha, што чини 49% укупног пољопривредног земљишта (ливада – 2706 ha, пашњаци 1450 ha, сијено из воћњака 559 ha и гајено сточно крмно биље 128 ha). Од гајеног крмног биља најзаступљенија је дјетелина и луцерка чија је производња у 2016. години остварена у износу од 220 тона.

У брдско-планинским дијеловима општине највећа количина сточне хране се добије са природних ливада и пашњака.

Процјењује се да је производња траве са ових површина у 2016. години остварена у износу од око 2900 тона. Ова грана пољопривреде се развија као подршка постојећој сточарској производњи.

2. Воћарска производња

Према званичним статистичким подацима воћњаци на подручју општине Милићи заузимају површину од 631 ha, на којој се производе све врсте континенталног воћа (коштичаво, јабучасто, јагодасто и језграсто). Оно се углавном користи за сопствене потребе у свјежем стању и прерађено у домаћој радиности (алкохолна и безалкохолна пића, суво воће, џем итд.), а један мањи дио се прода на тржишту, такође у свјежем стању.

У сортименту гајених врста воћа заступљене су аутохтоне и савремене сорте. У новим засадима су високопродуктивне сорте.

Узгој воћа је углавном екстензиван, док се у новије вријеме произвођачи почињу бавити интензивнијом производњом.

Засади воћа су најчешће подигнути на мањим површинама гдје је засађено у просјеку од 100-200 стабала.

Шљива је најзаступљенија врста воћа која се узгаја на подручју општине, затим јабука, а у мањим количинама се узгаја крушка, трешња и дуња. Од јагодичастог воћа најзаступљенија је малина која се интензивно узгаја на површини од око 20 ha, а јагода се узгаја на малим парцелама и то на фолији. Из групе језграстог воћа екстензивно се узгаја орах и то у мањим обиму.

- **Производња шљиве и јабуке на подручју општине Милићи**

Врста воћа / Године	Ш Љ И В А			Ј А Б У К А		
	Број родних стабала	ПРИНОС		Број родних стабала	ПРИНОС	
		Укупно t	По 1 стаблу kg		Укупно t	По 1 стаблу kg
2012.	28.020	560,40	20	7.355	73,55	10
2013.	28.030	560,60	20	7.360	73,60	10
2014.	28.035	560,70	20	7.365	73,65	10
2015.	28.040	560,80	20	7.370	73,70	10
2016.	28.045	560,90	20	7,375	73,75	10

Упоређујући однос расположивих услова за развој воћарства са једне стране и достигнути обим производње са друге стране може се закључити:

- Обим и структура производње воћа у општини Милићи нису у сразмјери са расположивим условима за производњу.
- Повећање обима производње и измјена структуре у воћарству могу бити значајан чинилац за развој воћарства на подручју општине.

Ограничавајући чиниоци за интензивнији развој воћарства у општини Милићи су:

- Недостатак традиције и знања за савремено бављење воћарством.
- Недовољно коришћење водних ресурса за заливање воћњака због недостатка система и уређаја за навоњавање.
- Неорганизовани откуп и недостатак капацитета за прераду и складиштење воћа.
- Ограничени капацитети унутрашњег тржишта и отежан приступ на друга тржишта.

Пољопривредна производња се већ дужи низ година суочава са бројним изазовима проузрокованим климатским промјенама и највише трпи ефекте климатских промјена. Предвиђања су да се у будућности може очекивати даљи пораст температуре, промјене количине и распореда падавина и појаве екстремних климатских догађаја, као што су суше, поплаве и олујни вјетрови. Имајући то у виду у предходној години општина Милићи уложила је значајна средства за набавку система за наводњавање за малину на површини од 30 ha. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске такође, даје подстицајна средства за набавку система за наводњавање, што треба искористити у наредном периоду.

3.Сточарство

Општина Милићи има повољне услове за развој сточарства, с обзиром да располаже са великим површинама пашњака и ливада. У економском погледу сточарство као грана пољопривреде има све услове и претпоставке да постане окосница пољопривредног развоја, а и значајан фактор у привредном развоју општине. Највећи дио сточарске производње се одвија на великом броју газдинстава али расни сатав стоке није задовољавајући.

У оквиру Компаније “Боксит” а.д. Милићи, Сектор Производња хране врши производњу конзумних јаја цца 90 милиона комада на годишњем нивоу, што га сврстава у водеће произвођаче у Републици Српској. Производне хале су опремљене савременом аутоматском опремом, по европским стандардима, укључујући и савремену аутоматску класирницу капацитета 28.500 ком/час. Сектор посједује ISO сертификат за систем менаџмента квалитетом и HACCP сертификат за производњу безбједне хране, што омогућава да се производи пласирају поред домаћег и на тржиште других земаља.

У оквиру Компаније “БОКСИТ” а.д. Милићи постоји млјекара која тренутно није у функцији. Када се створе повољни услови за рад овог прерађивачког капацитета исти ће бити стављен у функцију.

Један од кључних фактора за интензивно бављење сточарством је постојање фабрике сточне хране у д.о.о. „МИЛЕКС“ Милићи која производи храну за узгој свих врста стоке.

Осим тога д.о.о „МИЛЕКС“ Милићи је изградио објекат за узгој 18-недељних пиленки, капацитета 108.000 пиленки у турнусу.

На подручју општине Милићи постоје двије фарме за тов пилића капацитета од по 10.000 комада по турнусу и са тенденцијом повећања капацитета постојећих и отварање нових фарми.

- **Говедарство**

Говедарство представља једну од најважнијих грана сточарске производње. У области говедарства у последње вријеме предузимају се одређене мјере у погледу интензивнијег бављења овом врстом производње. Тренутно су на подручју општине организовано 49 мини фарми које учествују у производњи млијека, са три просјечна грла по фарми. Поред ових фармера, организованом производњом млијека бави се још 80 домаћинстава са 115 грла, која се не могу сврстати у фармере, док се највећи дио пољопривредног становништва бави производњом млијека за властите потребе, гајећи по једну краву. Од 2008.године покренут је организовани откуп млијека на седам откупних станица. У 2016. години откупљено је укупно 502.000 литара млијека, са тенденцијом сталног пораста. Расност музних крава је прилично лоша, што ову производњу чини нерентабилном. Остали видови производње у овој области (тов јунади и бикова) су безначајни.

- **Овчарство**

Овчарска производња на подручју општине Милићи је екстензивног карактера, већина узгајивача посједује мала стада до 30 оваца, док их мали број посједује стада преко 100 оваца. Од ове производње највише се произведе јагњећег меса које се већим дијелом пласира на домаће тржиште (неорганизовано), а остатак се користи за властите потребе.

4. Остале гране пољопривреде

Од осталих грана пољопривреде које се најчешће називају алтернативне гране, на подручју општине Милићи, најзаступљеније је пчеларство и нешто мање рибарство.

Према подацима Удружења пчелара на подручју општине има преко 800 кошница пчела. Постојећа паша пчела користи се са свега 5%, али сектор генерално показује знаке раста у погледу броја домаћинстава која се баве овом производњом, као и броја кошница које посједују. Имајући у виду да на свјетском тржишту стално постоји потражња за квалитетним медом и другим пчеларским производима, потребно је повећати обим производње, за што постоје реални услови, а не постоје никаква ограничења. Поред ових података који се воде у Удружењу пчелара, овом производњом се бави још један број произвођача са око 200 кошница који нису чланови овог Удружења.

За развој рибарства на подручју општине Милићи постије повољни природни услови, који нису у потпуности искоришћени.

Ова дјелатност је организована у склопу Компаније „Боксит“ а.д. Милићи Сектор Угоститељство, гдје се налази рибњак површине 615 m^2, у коме се годишње произведе око 22.000 kg конзумне пастрмке и 8.000 kg шарана. Имајући у виду да се ради о изузетно здравој и квалитетној храни, потребно је проширити и унаприједити ову врсту производње.

III – SWOT АНАЛИЗА

Овом савременом методом анализе даје се систематизован приказ услова и ограничења за рентабилну пољопривредну производњу и одржив развој пољопривреде на подручју општине Милићи до 2016. године.
SWOT анализа омогућава препознавање позитивних и негативних (унутрашњих и спољашњих) чиниоца који утичу на могућност остварења постављених циљева у Стратегији развоја пољопривреде.

Сви чиниоци по овом методу се класификују на:

1. СНАГЕ „S“ - позитивни унутрашњи чиниоци, који могу бити заједнички за све гране и линије пољопривредне производње и специфични, јер се односе само на поједине гране и линије производње.
2. СЛАБОСТИ „W“ – негативни унутрашњи чиниоци, који такође могу бити заједнички и специфични.
3. МОГУЋНОСТИ „O“ – позитивни спољашњи чиниоци
4. ПРИЈЕТЊЕ „T“ – негативни спољашњи чиниоци

Користећи SWOT анализу у стратешком планирању, односно идентификујући интерне и екстерне факторе који утичу на развој пољопривреде настојаћемо што боље да:

- искористимо наше снаге
- реализујемо могућности
- смањимо утицај пријетњи
- елиминишемо слабости.

СНАГЕ „S“

- Повољан географски положај општине.
- Задовољавајуће површине пољопривредног земљишта за развој пољопривредне производње.
- Значајан хидропотенцијал и квалитет вода за потребе становништва, развој пољопривреде и производњу електричне енергије у миниелектранама.
- Релативно повољни климатски услови за развој пољопривредне производње.
-Повољни услови за гајење коштичавог воћа (шљива, вишња), јабучастог (јабука, крушка), јагодастог (малина, јагода, купина, боровница) и језграстог (орах, љешњик).
- Повољни услови за узгој оваца, говеда, коза, свиња и живине (развој мљекарства и тов стоке).
- Повољни услови за производњу сточне хране.
- Релативно добро опремљена служба за здравствену заштиту стоке.
- Повољни услови за производњу органске хране.
- Повољни услови за производњу хране у затвореном простору (стакленици и пластеници).
- Повољни услови за развој алтернативних грана пољопривреде (пчеларство, подизање рибњака за узгој пастрмке, гајење ловне дивљачи, производња љековитог и ароматичног биља и друго).
- Повољна саобраћајна и енергетска инфраструктура.
- Постоје услови и претпоставке за подизање мини погона за прераду пољопривредних производа.
- Подршка пољопривредној производњи кроз субвенције из буџета општине и Републике Српске.

СЛАБОСТИ „W“

- Ниска инвестициона улагања у пољопривреду у дужем временском периоду.
- Негативна демографска кретања у руралним дијеловима општине.
- Неадекватно кориштење хидропотенцијала (наводњавање).
- Уситњеност земљишних посједа.
- Недостатак механизације и опреме за успјешну пољопривредну производњу.
-Ниска продуктивност
- Неодговарајући смјештајни капацитети за развој сточарства.
- Неповољан расни састав стоке.
- Застарјели и у високом степену амортизовани засади воћа.
- Неорганизовани откуп пољопривредних производа и неорганизовано снабдијевање инпутима за производњу и заштиту биља и стоке.
- Недостатак искусних и образованих кадрова у пољопривреди.
- Пропадање Земљорадничке задјруге и неорганизованост пољопривредних произвођача.
- Још увијек недовољна подстицајна средства општине и РС за развој пољопривреде.
- Неуређена подзаконска регулатива са основним Законима из области пољопривреде на нивоу РС и БиХ.

МОГУЋНОСТИ „О“

- Донешена Стратегија развоја пољопривреде РС и друге мјере економске политике којима се стимулише развој пољопривредне производње.
- Дугорочна Стратегија Европске Уније која предвиђа значајна улагања у пољопривреду земаља Балкана.
- Могућност већих улагања у пољопривреду (сточарство и воћарство) од стране домаћих и страних инвеститора.
- Велика потражња за храном на домаћем и страном тржишту.
- Укрупњавање пољопривредних парцела.
- Стимулисање повратка и задржавања становништва на селу у циљу ефикаснијег и потпунијег кориштења пољопривредног земљишта.
- Повећање броја регистрованих пољопривредних газдинстава.
- Подржати пољопривредна газдинства која су до сада производила за сопствене потребе на проширењу капацитета за производњу за потребе тржишта.
- Развојем пољопривреде стварају се могућности запошљавања, прије свега, чланова домаћинства, а затим и слободне радне снаге.
- Са становишта подршке сектору пољопривреде од посебног значаја је побољшање и модернизација инфраструктурних објеката.
- Искористити шансе и повољан географски положај општине те изградити угоститељско-туристичке капацитете који ће бити конзументи пољопривредних производа.

ПРИЈЕТЊЕ „Т“

- Неповољне и нестабилне политичке прилике у БиХ и региону.
- Непоштовање важећих законских прописа из области аграра.
- Неконтролисани увоз јевтиних пољопривредно-прехрамбених производа.
-Недовољан подстицај пољопривреди због недостатка средстава у буџету Општине и Републике.
-Одливање радне снаге из пољопривреде у профитабилније гране производње или у иностранство.
-Високи стандарди тржишта земаља ЕУ по питању квалитета пољопривредних производа и услова трговања.
-Високе цијене пољопривредних производа због виших цијена инпута и ниже продуктивности у односу на аграрно развијене земље.
-Неповољни финансијски кредити намјењени развоју пољопривреде.

Д Р У Г И Д И О

Приједлог стратешких опредјељења до 2022. године

I – КОРАЦИ У ФОРМУЛИСАЊУ СТРАТЕГИЈЕ

1. Мисија стратегије

Основа мисије је дефинисање: приједлог Стратегије развоја пољопривреде на подручју општине Милићи до 2022. године.

Утврђивању приједлога претходила је анализа услова и ограничења за развој пољопривреде. Она представља основу за одређивање циљева Стратегије, на основу којих се дефинишу програми и пројекти, као и услови за њихову имплементацију.

Мисија општине Милићи се састоји у:

- Унапређењу и развоју основних функција инфраструктуре, које су неопходан услов за развој не само пољопривреде, већ и привреде у цјелини.
- Материјалном подстицају реализације усвојених стратешких програма и пројеката.

2. В и з и ј а

Визија у овом документу у суштини значи виђење стања пољопривреде на подручју општине на крају периода за који се Стратегија усваја.

Руководство општине и пољопривредна газдинства имају следећу визију развоја пољопривреде до 2022. године.

- Развијена пољопривреда и прерада пољопривредних производа у складу са расположивим ресурсима и материјално-техничким могућностима уз поштовање стандарда квалитета (ЕУ) у којима произвођачи остварују зараду која их мотивише да се баве овом дјелатношћу.
- Савремено опремање и уређење фарми у сточарству, са мини погонима или занатским радионицама за прераду меса и млијека.
- Подизање савремених плантажа воћа, такође са мини погонима за њихову прераду и ускладиштење.
- Производња органске хране која може бити важан фактор за подизање стандарда руралног становништва.

3. Општи циљеви Стратегије

- Повећање обима и економских резултата у пољопривредној производњи и преради пољопривредних производа.
- Натуралну пољопривредну производњу што је више могуће трансформисати у робну.
- Ублажити негативне демографске тенденције у руралним дијеловима општине.

4. Посебни циљеви Стратегије

а) Дефинисање праваца развоја програма и пројеката у:

- Сточарској производњи
- Биљној производњи
- Алтернативним и другим гранама пољопирвреде
- Преради пољопривредних производа

б) Дефинисање услова за реализацију Стратегије.

II – СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА СТОЧАРСТВА

1. Стратешки циљеви

Основни стратешки циљеви у развоју сточарства на подручју општине Милићи до 2022. год. су:
а)Заустављање негативног тренда у кретању бројног стања основних врста стоке.
б) Повећање обима производње (по грлу и укупно) и побољшање квалитета производа.

Ови циљеви се могу реализовати примјеном више мјера од којих су најзначајније:
- Побољшање расног састава стоке.
- Побољшање технологије узгоја и здравствене заштите стоке.
- Подизање више савремених породичних робних фарми.

Основне претпоставке за остварење пројектованих циљева су:
- Повећање производње квалитетне сточне кабасте и концентроване хране, како на ораничним површинама, тако и на ливадама и пашњацима.
- Обезбјеђење финансијских средстава за инвестициона улагања.

Могући извори финансирања пројеката су:
- Предузетници и пољопривредна газдинства(потенцијални инвеститори) из властитих средстава.
- Република Српска из буџетских средстава (премије, регреси за приплодна грла, регресирање камата на кредите и други подстицаји).
- Буџетска средства општине Милићи.
- Кланице, мљекаре и други капацитети за прераду сточарских производа.
- Пословне банке – кредитна средства.
- Међународне организације – донаторска средства.

2. Робне фарме у сточарству

Од постојећих фарми сточарске производње на подручју општине Милићи, осим фарми у живинарству, не може се рећи ни за једну да има стратешки значај у погледу привредног развоја општине, али је чињеница да имају неспоран економски значај за свако појединачно газдинство, па и општину у цјелини.
Овом Стратегијом развоја пољопривреде до 2022. године предлажу се у организационо техничком погледу специјализоване робне фарме по врстама и категоријама стоке, а у погледу власништва и капацитета породичне мини фарме.

а) Специјализоване робне фарме говеда

У периоду реализације Стратегије развоја пољопривреде на подручју општине Милићи предвиђа се да натуралну производњу у области говедарства замјени робна производња и да се у том периоду изгради одређени број фарми и да се значајно повећа производња крављег млијека и говеђег меса.
До 2022.године постојећу производњу млијека од 502.000 литара на годишњем нивоу (подаци из 2016. године), повећати на 600.000 литара, а производњу говеђег меса организовати тако да достигне ниво од 70 тона годишње.
За реализацију ових планова предлажу се следећи типови фарми:
- Специјализоване робне фарме крава за производњу млијека.
- Специјализоване робне фарме говеда за производњу меса.
- Комбиноване робне фарме говеда за производњу млијека и меса.

- Специјализоване робне фарме крава за производњу млијека

У погледу капацитета фарми музних крава предлажу се модели од 5, 10 и 20 матичних грла, за чији узгој и производњу млијека постоје одређени услови, проанализирани у првом дијелу Стратегије.

Што се тиче расе музних крава предлаже се сименталска и холштајн раса које имају генетски потенцијал за високу производњу млијека од 6000 литара годишње по грлу (20-25 л млијека дневно по грлу).

За ову врсту производње потребно је обезбједити следеће услове:

- Набавка производних грла.
- Изградња нових или реконструкција постојећих објеката, као и пратећих објеката (ђубриште са савременим еколошким захтјевима, просторије за млијеко и опрему, надстрешнице за механизацију и објекат за смјештај хране).
-Припрема сјетвених површина и сијање луцерке, дјетелине и других врста сточне хране.
- Набавка опреме (музни уређаји, везови, појилице)
- Набавка механизације и опреме за производњу сточне хране.

- Потребна инвестициона улагања за подизање нових фарми музних крава, набавку опреме и расних грла, по предложеном моделу:

У КМ

Ред. бр.	**ВРСТА УЛАГАЊА**	**МОДЕЛИ ФАРМИ МУЗНИХ КРАВА**		
		5 музних крава	**10 музних крава**	**20 музних крава**
1.	Грађевински објекти	15.000	28.000	55.000
2.	Опрема	15.000	20.000	25.000
3.	Високо стеоне јунице	20.000	40.000	80.000
	У К У П Н О	**50.000**	**88.000**	**160.000**

- Годишње потребе сточне хране и земљишних површина по моделима фарми

I Варијанта

Модел Фарме / Врста хране	**5 МУЗНИХ КРАВА**		**10 МУЗНИХ КРАВА**		**20 МУЗНИХ КРАВА**	
	Годишње потребе kg	Потребно ha	Годиш. потребе kg	Потребно ha	Годиш. потребе kg	Потребно ha
Сијено луцерке	7.300	1	14.600	2,1	29.200	4,2
Силажа кукуруза	45.625	1,7	91.250	3,5	182.500	7,0
Концентр.смјеша	9.125	-	18.250	-	36.500	-
У К У П Н О:	-	2,7	-	5,6	-	11,2

Најједноставнија варијанта оброка

- 4 kg сијена дневно по крави
- 25 kg силаже кукуруза дневно по крави
- 5 kg концентроване смјеше по крави дневно

Планирани принос по ha

- Сијено луцерке 7000 kg/ha
- Зелена маса кукуруза за силирање - 25.000 kg/ha
- Сијено са ливада и пашњака 2500 kg/ha

II Варијанта

Модел фарме / Врста хране	**5 МУЗНИХ КРАВА**		**10 МУЗНИХ КРАВА**		**20 МУЗНИХ КРАВА**	
	Годишње потребе kg	Потребно ha	Годиш.потребе kg	Потребно ha	Годиш.потребе kg	Потребно ha
Сијено луцерке	6.100	0,87	12.200	1,75	24.400	3,50
Силажа кукуруза	42.625	1,70	85.250	3,41	170.500	6,82
Зелена луцерка	6.000	0,43	12.000	0,85	24.000	1,70
Концентр.смјеша	9.125	-	18.250	-	36.500	-
У К У П Н О:		**3,05**	-	**6,1**	-	**12,02**

Ова варијанта подразумијева:

- 2 kg сијена дневно по крави у периоду исхране сијеном (120 дана)
- 20 kg силаже по крави дневно у оброку са сијеном (120 дана)
- 10 kg зелене луцерке по крави дневно (120 дана)
- 4 kg сијена у осталом периоду године по крави (245 дана)
- 25 kg силаже у осталом периоду године по крави (245 дана)
- 5 kg концентрата по крави дневно

Планирани принос по хектару:

- Сијено луцерке 7000 kg/ha
- Зелена маса луцерке 14.000 kg/ha
- Сијено са ливада и пашњака 2500 kg/ha

- Планирана производња млијека по једној музној крави је 6.000 л/год.
- Планирана укупна годишња производња млијека на фармама капацитета 5 музних крава 30.000 л, 10 музних крава 60.000 л и 20 музних крава 120.000 литара.

Количина хране се може повећавати или смањивати све у зависности од количине млијека која се жели постићи.

- Специјализоване робне фарме говеда за производњу меса

На подручју општине Милићи нема организоване производње јунећег меса, јер се скоро сва телад намјењена за тов продају купцима са стране или купцима на општини. У наведеном планском периоду (2017-2022. година) планира се организовани тов јунади, који би обухватио што већи број грла. Из тог разлога предлажу се модели фарми појединачног капацитета од 5, 10 и 20 товних јунади.

Предложени модели фарми се заснивају на интензивном тову јунади са храном произведеном на сопственим имањима, док би се један мањи дио морао набавити на тржишту (концентрована храна).

Што се тиче расе предлажу се телад сименталске расе која у товном периоду достижу масу до 500 килограма.

Трајање једног турнуса износи 8-9 мјесеци, што је у зависности од масе телади на почетку това.

Тов јунади се одвија у три фазе:

- Прва (припремна) фаза траје 15-20 дана и почиње са откупом телади тежине до 150 kg.
- Друга фаза је предтов и траје до постизања тежине од 250 kg.
- Трећа фаза је финални (завршни) тов и траје до постизања тежине до 500 kg.

Оспособљавање газдинстава за робну производњу јунећег меса захтјева одређена инвестициона улагања која зависе од величине фарме и изградње пратећих објеката (објекат за прихват стајњака, просторије за смјештај концентроване хране, надстрешнице за механизацију и сијено, силоси, сточна вага и др.). Поред ове опреме потребна је и пољопривредна опрема за производњу и припрему хране, као и потребна шталска опрема. Од осталих улагања потребно је припремити ливаде за сијање луцерке, набавити телад за тов, уколико се не обезбједе у сопственој производњи.

Потребна инвестициона улагања за тов јунади капацитета 5, 10 и 20 грла у турнусу:

У КМ

Ред. Бр.	**ВРСТА УЛАГАЊА**	**МОДЕЛИ ФАРМИ ЗА ТОВ ЈУНАДИ**		
		5 товних јунади	10 товних јунади	20 товних јунади
1.	Грађевински објекти и опрема	15.000	25.000	35.000
2.	Телад за тов	4.500	9.000	18.000
	У К У П Н О	19.500	34.000	53.000

Исхрана товних јунади базира се на кабастој храни која ће се претежно производити у оквиру газдинстава (сијено, силажа од кукуруза) и концентратима који ће се обезбједити на тржишту.

- План сјетвених површ. за производњу хране за тов јунади за предложене моделе фарми

Модел фарме / Врста хране	МОДЕЛИ ФАРМИ ЗА ТОВ ЈУНАДИ					
	5 товних јунади		10 товних јунади		20 товних јунади	
	Потреба хране kg	ha	Потреба хране kg	Потребно ha	Потреба хране kg	ha
Сијено луцерке	1.200	0,2	2.400	0,4	4.800	0,8
Силажа кукурузна	7.800	0,4	15.600	0 ,8	31.200	1,6
Концентрована смјеша	4.800	-	9.600	-	19.200	-
У К У П Н О:		0,6	-	1,2	-	2,4

Планирана производња меса на предложеним фармама:
- по грлу 350 kg (улаз 150 kg, излаз 500 kg, трајање турнуса 260 дана)
- по фарми:

5 јунади у тову у турнусу 1.750 kg (350 x 5)
10 јунади у тову у турнусу 3.500 kg (350 x 10)
20 јунади у тову у турнусу 7.000 kg (350 x 20)

- Комбиноване робне фарме говеда за производњу млијека и меса

Овакав модел породичних фарми има више предности у односу на специјализоване фарме, посебно за мања и мјешовита пољопривредна газдинства. Према овом моделу најбоља женска телад се издвајају и гаје за даљу репродукцију, а мушка и шкартирана женска грла се користе за тов до одређене тежине у сврху производње меса.
Све количине кабасте хране потребне за ову врсту производње могу се произвести на властитим газдинствима, док се дио концентроване хране мора набавити на тржишту.
Предлажу се следећи модели комбинованих робних фарми за производњу млијека и меса:

- 3 музне краве + 3 товних јунади (млијека 3 x 6000 = 18.000 l; меса 3 x 500 = 1.500 kg)
- 5 музних крава + 5 товних јунади (млијека 5 x 6000 = 30.000 l; меса 5 x 500 = 2.500 kg)
-10 музних крава + 10 товних јунади (млијека 10 x 6000 = 60.000 l; меса 10x 500 = 5.000 kg)

- Потребе сточне хране и земљишних површина по моделима фарми

Модел фарме / Врста хране	МОДЕЛИ ФАРМИ					
	3 музне краве+ 3т.јунади		5м.крава + 5товних јунади		10м.крава + 10т. јунади	
	Потребе хране kg	ha	Потребе хране kg	Потребно ha	Потреба хране kg	ha
Сијено луцерке	4.380	0,7	7.300	1,4	14.600	2,8
Силажа кукуруза	30.255	1,5	50.375	3 ,0	100.750	6
Концентрована смјеша	4.800	-	10.800	-	21.600	-
У К У П Н О:		2,2	-	4,4	-	8,8

Период реализације пројекта 2017-2022. година одвијаће се у двије фазе:
У првој фази (2017-2019.) планира се стварање услова за узгој 30 музних крава у савременим мини фармама, а у другој фази (2020 -2022.) нових 40 музних крава, укупно 70, што би омогућило на крају планског периода производњу млијека од 700.000 литара годишње.
Код узгоја товних јунади се планира да се на крају прве фазе достигне ниво производње од 50 грла, а на крају друге фазе тј. планског периода да овај број достигне 100 грла што би омогућило производњу јунећег меса од 50 тона годишње.
Планирана производња млијека и меса се односи само на производњу у робним фармама, док ће се и даље у натуралном обиму задржати још око 30% производње млијека и меса.
За реализацију овог пројекта у области сточарства потребно је обезбједити следеће услове:
- Обезбједити стимулативне мјере државе за подизање робних фарми у области говедарства (подстицаји за инвестиције у сточарству, регресирање камата за инвестициона улагања, премије за млијеко, регреси за месо и др.).
- Обезбјеђење подстицајних мјера средствима из Буџета општине.
- Интензивирање производње сточне хране.
- Организационо и кадровско јачање удружења сточара.
- Организовање квалитетне ветеринарске заштите.
- Организовати квалитетан откуп млијека и товних јунади.
- Едукација фармера.

б) Робне фарме оваца

Овчарска производња на подручју општине Милићи је екстензивног карактера, у којој већина произвођача посједује мала стада до 30 оваца, док их мали број посједује стада са 100 оваца. Ова производња има економски значај искључиво за домаћинства која се баве истом. Један дио произведеног јагњећег меса се пласира на тржишту (неорганизовано), док се други дио користи за властите потребе. Производњом овчијег млијека готово да се узгајивачи оваца и не баве.

Стратегијом развоја пољопривреде општине Милићи у дијелу који се односи на овчарство, мора се планирати организована производња која ће поред задовољавања властитих потреба газдинстава, највећи дио производње усмјерити на тржиште, на коме расте потражња за овим производима.

Стратегија развоја овчарства се састоји у:

- Настојању да се број оваца сваке године повећава и да у једном тренутку достигне свој максимум за који постоје потребни услови.
- У трансформацији натуралне у робну производњу.
- Изградњи савремених овчарских фарми.

Овом Стратегијом се предлажу три модела овчарских фарми и то од 30, 50 и 100 матичних грла, плус пратеће категорије (јагњад и приплодна грла).

Основни производи у овчарској производњи су месо и приплодна грла за ремонт стада, а вуна и кожа су споредни производи.

Потребна инвестициона улагања за оснивање савремених овчарских фарми у изградњу објеката, набавку опреме за припрему сточне хране, набавку приплодних грла и потребне опреме у објекту износе:

Ред. Бр.	ВРСТА УЛАГАЊА	МОДЕЛИ ФАРМИ		
		30 матичних оваца	50 матичн. оваца	100 матичн.оваца
1.	Грађевински објекти	8.000	15.000	25.000
2.	Опрема	2.000	5.000	10.000
3.	Матично стадо	4.500	7.500	15.000
4.	Приплодна грла	400	800	1.200
		14.900	28.300	51.200

Објекти за узгој оваца и јагњади могу се градити од дрвета или од чврстог материјала, покривени цријепом или неким другим покривачем. На овим објектима може се изградити таван који се користи за смјештај сијена.

И у једној и у другој варијанти, овчарници морају задовољити техничко-технолошке услове који подразумијевају величину објекта потребног за узгој оваца по предложеном моделу фарми, објекте за храњење оваца, одгој подмладка, довољну количину свјетлости, као и адекватан вентилациони систем.

За развој овчарства на подручју општине Милићи предвиђа се полуинтензиван систем гајења оваца и у мањем обиму интензиван систем узгоја.

Код полуинтензивног система оброк се састоји од сијена са природних и сијаних ливада, паше и концентроване смјеше.

Цјелокупне количине хране изузев концентрата морају се произвести на фарми узгајивача.

- Потребне земљишне површине за производњу хране по предложеним моделима фарми оваца – полуинтензиван систем узгоја

ХРАНА	Модел Ф-30 оваца		Модел Ф–50 оваца		Модел Ф- 100 оваца	
	Годишње потребе kg	ha	Годишње потребе kg	ha	Годишње потребе kg	ha
Сијено са ораница	5.500	0,6	9.000	1	18.000	2
Сијено са природних ливада	5.500	0,2	9.000	2	18.000	4
П а ш а	27.000	1,5	45.000	2,5	90.000	5
Концентрат	1.620		2.700		5.400	
У К У П Н О:		3,3		5,5		**11**

- Производња основних производа по грлу и укупно на бази капацитета предложених фарми

ВРСТА ПРОИЗВОДА	МОДЕЛИ ФАРМИ ОВАЦА		
	30 матичних оваца	**50 матичних оваца**	**100 матичних оваца**
Месо – годишње kg	27j x 30 kg x 1,5 = 1.215 kg	45j x 30 kg x 1,5 = 2.250 kg	90 j x 30 kg x 1,5 = 4.500 kg
Производња грла за ремонт	6	12	25
Излучених матичних грла	6	12	25

Период реализације пројекта 2017-2022**.** година одвијаће се у двије фазе:
У првој фази (2017-2019.год.) планира се стварање услова за оснивање робних фарми оваца по предложеним моделима укупног капацитета 400 матичних грла (5 фарми x 30 оваца, 3 фарме x 50 оваца, 1 фарма x 100 оваца), а у другој фази (2020-2022. год.) нових 400 матичних грла.
Пројекат ће се реализовати уз наставак стимулативних мјера Владе РС и општине Милићи, уз бољу организацију одгајивача оваца, њихово удруживање и перманентно едуковање.

в) Робне фарме свиња

У периоду реализације Стратегије развоја пољопривреде на подручју општине Милићи свињогојство неће имати стратешки значај, али ће и даље бити једна од заступљених линија сточарске производње. Да би ушло у сверу економске исплативости свињогојство зависи од могућности властите производње концентроване хране. Као последица немогућности производње јефтиније хране, која се користи у тову, свињогојство је сконцентрисано на домаћинства која за властите потребе узгајају од 1 до 5 свиња. Пасминski састав је релативно скроман, а најчешће се ради о крижанцима пасмина Ландрас и Велики Јоркшир, док су значајно мање заступљена приплодна грла пасмине Пиетрен и др.
Стратегија развоја свињарства у периоду 2017-2022. година заснива се на:

- Трансформацији натуралне у робну производњу.
- Изградњи савремених мини робних фарми за производњу свињског меса, подмлатка за тов и приплод.
- Повећању обима производње у овој области за 20% у односу на стање у 2016. години.

Предлажу се три модела фарми свиња и то:

- Фарме за производњу прасади за тржиште (од 20-25 kg) појединачног капацитета 3, 6 и 12 крмача прасиља.
- Фарме са комбинованом производњом – прасади и товне свиње капацитета 3 крмаче + 25 товљеника и 6 крмача + 50 товљеника у турнусу.
- Специјализоване мини робне фарме за тов свиња капацитета до 100 товљеника у турнусу.

На свим моделима мини фарми у свињарству предлажу се за узгој меснате расе свиња– ландрас и пиетрен и др.

Потребна инвестициона улагања за оснивање мини фарми свиња по предложеним моделима фарми:

- Фарме за производњу прасади до 25 kg

У Л А Г А Њ А	МОДЕЛИ ФАРМИ		
	3 крмаче прасиље	**6 крмача прасиља**	**12 крмача прасиља**
Грађевински објекат	6.000	12.000	24.000
О п р е м а	1.000	2.000	4.000
Матична грла	1.500	3.000	6.000
Приплодна грла	-	-	800
У К У П Н О:	8.500	17.000	34.800

Величина боксова за крмаче прасиље је 2m x 1,6 m/ком, а за прасад по одбијању од крмаче 2m x 1,5m за 10 прасића.
Након одбијања од крмаче (4 недеље) прасад ће провести у боксовима још 5 недеља до када би требали постићи тежину до 25 kg када се пресељавају у фарму за тов свиња.

- Комбиноване фарме за производњу прасади и товљеника по предложеном моделу:

У КМ

У Л А Г А Њ А	МОДЕЛИ ФАРМИ	
	3 крмаче+ 25 товљеника	**6 крмача + 50 товљеника**
Грађевински објекат	10.000	20.000
О п р е м а	2.000	3.000
Матична грла	4.500	9.000
У К У П Н О:	16.500	32.000

У овим комбинованим фармама у току године обезбједиће се потребан број прасади за тов у два турнуса.

- Специјализоване фарме за тов свиња по предложеном моделу:

У КМ

У Л А Г А Њ А	М О Д Е Л И Ф А Р М И
	100 ТОВЉЕНИКА
Грађевински објекат	30.000
О п р е м а	7.500
Прасићи за тов (25 kg)	12.500
У К У П Н О:	50.000

У товилишту су свиње смјештене у боксове од по 10 грла. Потребна површина простора по товљенику је 0,7 m^2. Тов свиња се одвија у турнусима (2 годишње). Потребне количине концентроване хране по једном товљенику за један турнус су око 450 kg, а тежина која се достиже у тову је око 120 kg.

За успјешно бављење свињогојством, поред изграђених објеката по типовима фарми, набављања неопходне опреме, потребно је обезбједити и адекватно загријавјање објеката, вентилацију и довољну количину свјетлости и ефикасну ветеринарску заштиту.

г) Робне фарме у живинарству

Живинарство је грана сточарства која је попримила све принципе индустријске производње на овим просторима. Од свих врста домаћих животиња, живинарство посједује највећу репродуктивну способност, што је поред осталих предности чини врло профитабилном граном, са изузетно брзим обртом капитала у односу на друге видове производње путем домаћих животиња. Да би се остварила планирана и стратешки оправдана производња у живинарству неопходно је то реализовати кроз савремену фармерску производњу живине. На подручју општине Милићи постоји савремена фарма кока носиља, савремена фарма за узгој пиленки кока носиља, двије савремене фарме за тов пилића и већи број мањих фарми за узгој и тов пилића.

Узгој кока носиља и производња конзумних јаја у општини Милићи има дугогодишњу традицију и попримила је све принципе индустријске производње. У оквиру Компаније „Боксит“, Сектор за производњу хране произведе 90 милиона комада конзумних јаја на годишњем нивоу, што га сврстава у водеће произвођаче у Републици Српској. Производне хале су опремљене савременом аутоматском опремом, по европским стандардима, укључујући и савремену аутоматску класирницу. Сектор посједује ISO сертификат за систем менаџмента квалитетом и HCCP сертификат за производњу безбједне хране, што омогућава да се производи пласирају и на тржиште других земаља.

У оквиру д.о.о. „МИЛЕКС“ Милићи послује фарма за узгој 18-недељних пиленки (носиља конзумних јаја), која испуњава најстрожије санитарне и технолошке стандарде и омогућава одгој високо квалитетних пиленки. На овај начин заокружен је процес производње конзумних јаја.

На подручју општине Милићи постоје двије фарме за тов пилића капацитета по 10 хиљада у турнусу са тенденцијом повећања капацитета постојећих и отварање нових фарми.

Један од битних фактора за интензивно бављење живинарством и сточарством на овом подручју је постојање фабрике сточне хране у оквиру д.о.о. „МИЛЕКС“ Милићи која производи храну за узгој свих врста стоке.

Мјесто живинарства у овој Стратегији опредјељују следеће чињенице:
- Ради се о релативно јефтиној производњи квалитетне хране за коју постоји стална потражња.
- Производња се обавља у затвореним објектима и уз коришћење концентроване хране.

У Стратегији развоја пољопривреде до 2022. године за област живинарства предлажу се следеће:
- Фарме кока носиља задржати на нивоу постојеће производње или проширити у зависности од понуде и потражње конзумних јаја на тржишту.
- Повећати број фарми за тов бројлера од 500, 1.000, 2.000 и фарми већег капацитета од 5.000 и 10.000 пилића у турнусу.

Тов бројлера треба организовати у објектима подног типа, са одговарајућом опремом за храњење, напајање и одржавање температуре, са одговарајућом вентилацијом и потребном количином свјетлости.
Простирка у овом начину това бројлера је најчешће пиљевина.
Тов бројлера траје око 50 дана, а у току године могуће је организовати производњу до 6 турнуса, са паузама између турнуса од 10-15 дана. Пилићи се смјештају у чист дезинфикован објекат, претходно загријан и то 15-18 комада/m^2. Током това прираст је врло интензиван, тако да се уз обезбјеђење оптималних услова и квалитетне хране по завршетку това постиже просјечна тежина од око 2,5 kg по комаду, а за овај прираст утроши се око 4,5 kg хране.

- Потребна инвестициона улагања за оснивање мини фарми бројлера по предложеним моделима фарми:

У КМ

ВРСТА УЛАГАЊА	**М О Д Е Л И Ф А Р М И**		
	500 бројлера	**1000 бројлера**	**2000 бројлера**
Грађевински објекат	10.000	20.000	30.000
О п р е м а	500	1.000	2.000
Матично јато	500	1.000	2.000
У К У П Н О:	11.000	22.000	34.000

III - СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА БИЉНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

У периоду од 2017-2022. године предвиђају се значајне структурне промјене у биљној производњи на подручју општине Милићи.
Оне ће се одвијати у следећим правцима:

- Измјени структуре и повећању обима производње воћа.
- Повећању обима производње поврћа (на отвореном и затвореном простору).
- Увођење у производњу љековитог и ароматичног биља.

1. Програм производње воћа

Воћарска производња представља једну од најпрофитабилнијих видова пољопривредне производње и реалну могућност економске ревитализације руралних подручја.

Развој воћарства на подручју општине Милићи састоји из:
- Избора структуре воћних засада (у погледу врсте воћа, сортимената и интензивности узгоја).
- Унапређења технологије узгоја и прераде воћа.
- Израде нових или проширењу постојећих капацитета за прераду и складиштење воћа.

У овом документу активности ће се усмјерити на:
- Програм за подизање нових засада и унапређење технологија за узгој шљиве.
- Програм за подизање засада јагодастог воћа (малина, купина, јагода, високожбунаста боровница).
- Програм за подизање нових засада и унапређење технологија за узгој јабуке.
- Програм за подизање језграстог воћа (љешник).

Остале врсте воћа које се гаје на овом подручју (крушка, трешња, дуња) имају економски значај као допуна асортимана воћа у оквиру домаћинства, а дијелом и за продају на домаћем тржишту.

- **Ш љ и в а**

Шљива се највише узгаја од свих врста воћа на подручју општине Милићи, захваљујући повољним агроеколошким и другим условима. Узгој је углавном екстензиван, изузев једног или два воћњака која су организована по савременим технологијама, али који и даље морају интензивно радити на унапређењу производње. У овој производњи се мора постепено ићи на замјену водеће сорте шљиве (пожегача) која је угрожена вирусом шарке, са отпорнијим и роднијим сортама (чачанске селекције).
Поред ових задатака у периоду важења Стратегије развоја пољопривреде одређена пажња се мора посветити изградњи и проширењу прерађивачких и складишних капацитета (сушаре и хладњаче).
У планском периоду до 2022. године предвиђа се подизање засада шљиве на површини од 10 ha у двије фазе и то:
- у периоду 2017-2019. године ..... 5 ha
- у периоду 2020-2022. године ..... 5 ha

За узгој се предлажу сорте чачанске селекције (чачанска родна, чачанска рана и чачанска љепотица) које ће се узгајати у воћњацима од 200, 500 и 1000 стабала по систему густе садње 4 x 2,5 m (1000 ком/ha).
Код избора локалције за подизање засада избјегавати терене који су изложени јаким мразевима (уз долине ријека) као и терене на којима су чести јаки вјетрови.
Приликом набавке садног материјала водити рачуна да саднице буду здравствено исправне и цертификоване и да су из провјерених расадника. На подгинутим засадима извршити правилно формирање круне садница, редовно спроводити мјере заштите против болести, штеточина и корова, прихрањивати саднице органским и минералним ђубривима уз обавезно наводњавање.

- Потребна инвестициона улагања у подизање засада

У инвестициона улагања улазе сви трошкови око подизања и његе засада у првој, другој и трећој години, односно до ступања воћњака на род.

У КМ

ВРСТА УЛАГАЊА	**ЗАСАД 0,2 ha 200 САДНИЦА**	**ЗАСАД 0,5 ha 500 САДНИЦА**	**ЗАСАД 1 ha 1000 САДНИЦА**
Саднице 3,5 КМ/ ком	700	1.750	3.500
Припрема за садњу, Садња и опрема	4.500	7.000	12.000
У К У П Н О:	5.200	8.750	15.500

За реализацију овог пројекта потребно је обезбједити следеће услове:

- Обезбједити подстицајна средства Владе РС и Општине.
- Обезбједити средства из кредита ИРБ РС.
- Произвођачима обезбједити адекватне едукације из ове области.
- Организовати квалитетан откуп производа.

- **Ј а б у к а**

Узгој јабуке на подручју општине Милићи је екстензиван, а стабла су засађена већином на окућницама и нису из реда квалитетних и високородних сорти јабуке. Јабука има животни вијек од 25-30 година, а први значајнији род се може очекивати између 3-5 година.

За подизање засада јабуке мора се користити садни материјал произведен у расадницима, изузетно доброг здравственог стања и мора посједовати одговарајући цертификат.

У периоду важења Стратегије развоја пољопривреде, предвиђа се подизање засада јабуке на површини од 5 ha. За узгој се предлажу следеће сорте јабуке: ајдаред, златни делишес, грени смит, јонаголд и др., које ће се узгајати у воћњацима површине од 0,1 ha, 0,2 ha и 0,5 ha, по систему густе садње 4 x 2 m (1250 ком/ha). Препорука је да се подижу и засади аутохтоних сорти које су добро прилагођене нашим агроеколошким условима, које би се користиле за прераду.

На подигнутим засадима неопходно је примјењивати савремене агротехничке мјере, како би се остварили што бољи и квалитетнији приноси. У пуној родности очекује се принос по стаблу између 30-50 kg јабука.

- Потребна улагања за подизање засада јабуке:

У КМ

ВРСТА УЛАГАЊА	**ЗАСАД 0,1 ha 125ком.**	**ЗАСАД 0,2 ha 250 ком.**	**ЗАСАД 0.5 ha 625 ком.**
Саднице 3.5 КМ/ ком	437,50	875,00	2.187,50
Припрема за садњу, Садња и опрема	2.500,00	4.500,00	8.000,00
У К У П Н О:	2.937,50	5.375,00	10.187,50

У инвестициона улагања улазе сви трошкови око подизања и његе засада у првој, другој и трећој години, односно до ступања воћњака на род.

- Програм подизања јагодичастог воћа

О значају и повећаном интересу узгоја јагодичастог воћа на простору општине Милићи није потребно посебно говорити, обзиром да је ова производња извозно оријентисана и високопрофитабилна. Дакле, због високог прихода на релативно мањим површинама, засади јагодичастог воћа представљају најквалитетнији метод самозапошљавања.

Из ове групе воћа највећи значај има малина, док се јагода и купина узгајају на мањим површинама.

- **М а л и н а**

На подручју општине Милићи малина се узгаја на површини од око 25 ha, са тенденцијом сталног повећања ове производње.

У периоду реализације Стратегије развоја пољопривреде (2017-2022.год.) предвиђа се подизање нових засада малине на површини од 30 ha и то у двије фазе:

- У периоду 2017-2019. године ..... 10 ha
- У периоду 2020-2022. године ..... 20 ha

Предложене су следеће сорте малине Микер, Виламет и Полка, које ће се узгајати у малињацима на површини од 0,2 ha , 0,5 ha и 1 ha.

Саднице малине морају бити здравствено исправне, цертификоване и из регистрованих расадника.

- Потребна инвестициона улагања за подизање засада:

ВРСТА УЛАГАЊА	**ЗАСАД 0,2 ha 2.500 ком.**	**ЗАСАД 0,5 ha 6.250 ком.**	**ЗАСАД 1 ha 12.500 ком.**
Саднице 0,7 КМ/ ком	1.750 КМ	4.375 КМ	8.750 КМ
Припрема за садњу, Садња и опрема	3.500	6.250	9.250
У К У П Н О:	5.250	10.625	18.000

Код интензивног узгоја малине и осталог јагодичастог воћа мора се обезбједити систем за наводњавање засада.

- **К у п и н а**

Купина се на подручју општине Милићи узгаја на мањим површинама, али се у задње вријеме тражња за овом врстом воћа стално повећава и интересовање за њен узгој расте.

У периоду реализације Стратегије развоја пољопривреде (2017-2022. год.) предвиђа се подизање засада купине на површини од 2 ha.

Према агроеколошким условима на подручју општине предлаже се за узгој чачанска бестрна сорта купине, која ће се узгајати на површини од 0,1 ha, 0,2ha и 0,5 ha.

Саднице купине морају бити здравствено исправне, цертификоване и из регистрованих расадника.

- Потребна инвестициона улагања за подизање засада:

У КМ

ВРСТА УЛАГАЊА	**ЗАСАД 0,1 ha 220 ком.**	**ЗАСАД 0,2 ha 440 ком.**	**ЗАСАД 0,5ha 1.100 ком.**
Саднице 2.5 КМ/ ком	550 КМ	1.100 КМ	2.750 КМ
Припрема за садњу, Садња и опрема	2.000	3.500	6.250
У К У П Н О:	2.550	4.600	90.000

- **Ј а г о д а**

Јагода се на подручју општине Милићи производи у незнатним количинама, због лошег искуства у предходном периоду везано за откуп и цијену. За успјешну производњу јагоде потребно је изабрати локацију која је близу пута, близу воде, већих насељених мјеста, затим је потребно правилно припремити земљиште, извршити чишћење земљишта од корова, као и додавање органских и минералних ђубрива. Садни материјал мора бити изузетно доброг здравственог стања, произведен у матичњацима контролисаним од фитосанитарне инспекције и да има одговарајући цертификат.
Узгој јагоде вршити на отвореном простору уз застирање дворедном фолијом, која спречава развој корова, задржава влагу, акумулира сунчеву свјетлост и топлоту, штити плодове од прљања, обезбјеђује равномјерније сазријевање и лакшу бербу.
За узгој јагода на отвореном простору најпогодније су зелене контејнерске саднице са којима се може постићи принос од 0,8 -1,2 kg по садници већ у првој берби. Садња се обавља од јула до септембра мјесеца. У дворедном систему узгоја јагоде у коме је простор прекривен фолијом, оптималан број садница је 45.000 ком/ha. За овај начин узгоја јагоде предлажу се следеће сорте: Клери, Елсанта, Мадлеину, Антеа, Ароса и др.

- Потребна улагања за подизање засада јагоде:

У КМ

ВРСТА УЛАГАЊА	**ЗАСАД 0,1 ha 4.500 ком.**	**ЗАСАД 0,2 ha 9.000 ком.**	**ЗАСАД 0.5 ha 22.500 ком.**
Саднице 0,4 КМ/ ком	1.800	3.600	9.000
Припрема за садњу, Садња и опрема	1.100	2.200	5.500
У К У П Н О:	2.900	5.800	14.500

- Високо жбунаста боровница
Плодови високожбунасте боровнице су веома квалитетни и изузетно тражени како на домаћем, тако и на ино тржишту, а посебно у комбинацијама са другим врстама јагодастог воћа.
На подручју општине Милићи узгајивачи воћа немају неких искустава у узгоју боровнице. На основу анализе агро еколошких услова подручја, може се закључити да постоје адекватни услови за узгој високо жбунасте боровнице. Боровница захтјева кисела земљишта којих има доста на подручју наше општине. То су локације са влажним и прозрачним земљиштима на надморској висини од 300 - 900 m. За подизање засада боровнице мора се користити искључиво садни материјал произведен у расадницима, изузетно доброг здравственог стања и мора посједовати одговарајући цертификат. Садни материјал се за сада може набавити само из увоза.
У периоду важења Стратегије развоја пољопривреде предвиђа се подизање засада високо жбунасте боровнице на површини од 2 ha. Предлаже се узгој боровнице на површинама од 0,1 ha, 0,2 ha и 0,5 ha. Узгојни облик је жбун засађен у редове растојања од 3 m, а размак између садница у реду је 1,5 m (2.200 садница/ha).
Препорука је да се саде сорте отпорне на мразеве и сушу, као и на разне врсте болести и које добро подносе транспорт и складиштење. Након треће године узгоја дају род од 2 kg /садници, а од 5-6 године остварени род воћа у потпуности оправдава уложена средства. Боровница је дуговјечна биљка и њен вијек експлоатације траје од 30-50 година.

- Потребна инвестициона улагања за подизање засада:

ВРСТА УЛАГАЊА	**ЗАСАД 0,1 ha 220 ком.**	**ЗАСАД 0,2 ha 440 ком.**	**ЗАСАД 0.5 ha 1100 ком.**
Саднице 7 КМ/ ком	1.540	3.080	7.700
Припрема за садњу, Садња и опрема	2.460	3.920	9.800
У К У П Н О:	4.000	7.000	17.500

- **Програм за подизање језграстог воћа**

Ова врста производње на подручју општине Милићи није заступљена, изузев мали број стабала ораха засађених као дрвореди на рубовима имања. Производња љешника такође није заступљена на подручју општине, али се због све веће потражње овог производа на тржишту јавља интересовање појединих пољопривредних газдинстава за ову врсту производње. Тренутно постоје два засада љешника.

Љешник је биљка која има дуг животни вијек. Коријенов систем је прилично плитак са дубином од 50-60 цм, па га је потребно наводњавати (око 800 л годишње је потребно за једну садницу). Љешник почиње да рађа у 3-4 години, а пуну родност достиже у 7-8 години, када даје принос од 8-12 kg по једном стаблу. Оптималан број садница љешника по једном хектару је 500 комада. Садња ће се извршити у редовима са растојањем од 5 м, а размак између садница у реду је 4 m.

У периоду важења Стратегије развоја пољопривреде (2016-2022. године), предвиђа се узгој љешника на површини од 0,5 ha, а производња би се организовала на засадима од 100, 200 и 500 садница.

За узгој љешника предлажу се следеће сорте: истарски и римски љешник, а за опрашивање црвени ламберт.

Садни материјал мора бити изузетно доброг здравственог стања, мора бити произведен у провјереним расадницима и да има одговарајући цертификат.

- Потребна улагања за подизање засада љешника:

У КМ

ВРСТА УЛАГАЊА	**ЗАСАД 0,2 ha 100 ком.**	**ЗАСАД 0,4 ha 200 ком.**	**ЗАСАД 1 ha 500 ком.**
Саднице 5 КМ/ ком	500	1000	2.500
Припрема за садњу, Садња и опрема	3000	6000	15000
У К У П Н О:	3500	7000	17500

2. Програм производње кукуруза и крмног биља

У планском пеироду највећи дио ове производње биће у функцији развоја сточарства, као веома значајне гране пољопривреде. Достигнуту производњу кукуруза од 410 ha и крмног биља од 110 ha у 2016. години повећати у периоду важења Стратегије развоја пољопривреде за количине предвиђене у сегменту развоја сточарства. На крају стратешког периода кукуруз би се узгајао на површини од цца 600 ha, а крмно биље на површини од цца 250 ha. Већи дио произведеног кукуруза би се користио као сточна храна у зрну, а остатак производње као силажа. Остале количине кабасте хране за развој сточарства би се произвеле на ливадама и пашњацима.

У овом периоду планирати повећање приноса (по јединици површине и укупно) кукуруза и осталог крмног биља примјеном савремених агротехничких мјера као што су: наводњавање, адекватно ђубрење са органским и минералним ђубиривима, ефикасна заштита усјева од болести, штеточина и корова. Поред тога битна је и благовремена жетва и адекватно складиштење.

За производњу кукуруза и крмног биља, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде у Влади РС, обезбјеђује подстицајна средства за регресирање дизел горива.

- Калкулација производње кукуруза за 1 ha:

У КМ

О П И С	**В Р И Ј Е Д Н О С Т**
- Трошкови материјала (сјеме, ђубриво, хемијска средства) - Трошкови механизације - Трошкови радне снаге - Остали трошкови	450 450 100 50
УКУПНО ТРОШКОВИ	1.050
Вриједност производње 5 t/ha	1.500
Доходак	450

3. Програм производње стрних жита

Производња стрних жита на подручју општине Милићи још увијек није достигла неке значајније вриједности, иако објективно за то постоје реални услов и потреба. Због недостатка потребне механизације (комбајн) пољопривредна газдинства избјегавају ову производњу, а ако се баве њоме, то је искључиво за властите потребе.
Стратегијом развоја пољопривреде општине Милићи предвиђа се озбиљнија производња у области сточарства, па би се у циљу обезбјеђења једног дијела хране морало озбиљније прићи и овој производњи као пратећој грани.
Производњу пшенице у 2016. години на површинама од 40 ha и занемарљиве количине јечма и зоби, до 2022. године треба значајно повећати и тако обезбједити дио хране за становништво, а дио за развој сточарства. Предвиђа се производња ових култура на површини од 100 ha, али уз примјену савремене агро технике.
За производњу стрних жита, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде у Влади РС обезбјеђује подстицајна средства за регресирање репроматеријала (дизел гориво). Висина регреса је 0,60 КМ/l за дизел гориво.

- Калкулација производње пшенице за 1 ha:

У КМ

О П И С	**В Р И Ј Е Д Н О С Т**
- Трошкови материјала (сјеме, ђубриво, хемијска средства)	500
- Трошкови механизације	500
- Трошкови радне снаге	100
- Остали трошкови	50
УКУПНО ТРОШКОВИ	1.150
Вриједност производње 5 t/ha	1.400
Доходак	250

4. Програм производње поврћа

Производња поврћа на подручју општине Милићи, у периоду важења Стратегије развоја пољопривреде (2017- 2022. год.) ће имати стратешки и економски значај и послужиће као допуна асортимана пољопривредних производа, како за потребе произвођача, тако и за потребе тржишта.
У планском периоду акценат производње поврћа ће се дати на два пројекта:
а) Пројекат производње кромпира и пасуља.
б) Пројекат производње поврћа у затвореном простору.

а) Пројекат производње кромпира и пасуља

Циљ пројекта се састоји у значајном повећању приноса кромпира и пасуља по јединици засијане површине и укупно. У периоду реализације Стратегије развоја пољопривреде до 2022. године кромпир би требало засијати на површинама од 100-150 ha годишње, гдје би се остваривао принос од 1200-1800 t, а пасуљ на површини од цца 30 ha годишње са приносом од око 25 t.
Предлажу се следеће сорте црвеног и бијелог кромпира: дезире, јерла, кенебек, кондеор, амароса и др. – сорте које добро успјевају на нашим просторима, док се за гајење пасуља предлажу сорте ниског раста (чучавци), као што су галеб, бисер, панонски градиштанац, панонски тетовац и друге врсте погодне за узгој.
Сјеменски материјал је услов за постизање високих приноса и доброг квалитета плода, што значи да се мора употребљавати здраво и цертификовано сјеме одговарајуће репродукције. Производња и једне и друге културе на подручју општине је екстензивна и таква ће остати и у наредном периоду, што значи да ће се производња организовати највећим дијелом за властите потребе, а мањи дио за тржиште.

б) Пројекат производње поврћа у затвореном простору

Производња поврћа у затвореном простору (пластеницима) на подручју општине Милићи до сада је била занемарљива. У предходној години општина Милићи у сарадњи са донаторима подијелила је 30 пластеника површине од по 100m^2 који ће се користити за производњу поврћа у затвореном простору.

Циљ пројекта је организација и интензвирање производње поврћа у затвореном простору за сопствене потребе домаћинстава и за потребе локалног тржишта. Ако се добро организује ова производња може бити високо профитабилна. Производњом поврћа у пластеницима постижу се 2,5-3 пута бољи резултати од исте производње на њивама. За ову врсту производње могу се користити пластеници од 100-500 m^2.

Најекономичнија производња поврћа је у пластеницима 30x8x3,8 m тј. од 240 m^2. Ови пластеници се раде од челичних цијеви одређених димензија, лучно савијени, са адекватном заштитом. На чеоним дијеловима пластеника налазе се прозори и врата, а са бочних страна се налазе вентилациони отвори.

Покривени су квалитетном фолијом која се може користити неколико година. За заливање поврћа у пластенику користи се систем кап по кап. Цијена оваквог пластеника са системом за заливање поврћа је цца 6.000 КМ. Најчешће врсте поврћа које ће се производити у пластеницима су зелена салата, млади лук у првој берби, а парадајз, паприка и краставци, као главни усјеви у другој берби. У добро организованој производњи поврћа у пластеницима већ у првој години се од оствареног приноса инвестициона улагања највећим дијелом отплате. Ако се узму у обзир подстицајна средства Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде која износе 15% од висине инвестираних средстава у пластеник, онда је ова производња већ у првој години у потпуности исплатива. Стратегијом развоја пољопривреде општине Милићи до 2022. године, предвиђа се производња поврћа у пластеницима на укупној површини од 1 ha.

- Програм производње љековитог и ароматичног биља

Традиција сакупљања самониклог љековитог биља и шумских плодова (сријемуш, печурке и неке друге врсте) веома је дуга на нашим просторима. Захваљујући повољном географском положају, клими, различитим геолошким и педолошким условима, биодиверзитет љековитог биља на просторима Општине Милићи веома је богат. Потребно је посветити посебну пажњу начину прикупљања љекобиља и шумских плодова ради очувања станишта и одрживости (одређивање дозвољених квота експлоатације и обучени сакупљачи).

Данас у свијету све више расте потреба за љековитим биљем, које се користи на разне начине: чајеви, фармацеутске сировине за производњу лијекова, етерична уља, индустрија козметичких препарата итд. До сада ова производња на подручју општине Милићи није била заступљена иако постоје повољни агроеколошки услови за ову врсту производње.

Значај пројекта детерминишу следеће опште познате и значајне чињенице:

а) На домаћем и страном тржишту расте тражња за производима од љековитог биља.

б) На подручју општине постоје значајне недовољно кориштене површине земљишта на коме се може рентабилно узгајати љековито биље.

Циљ пројекта је увођење у организовану производњу љековитог биља, повећање броја запослених и повећање дохотка пољопривредних газдинстава.

У периоду важења Стратегије развоја пољопривреде на подручју општине Милићи, требало би планирати поризводњу следећег љековитог биља: камилица, нана, лаванда, кантарион, невен, сљез и друго биље.

- Потребна улагања у производњу љекобиља на површини од 1 ha су цца 8.000 КМ.
- Вриједност производње са површине од 1 ha је цца 12.000 КМ.

Ову производњу би требало организовати у двије фазе на површинама од:

I фаза (2017-2019. год.) ..... 2,5 ha

II фаза (2020-2022. год.) ..... 2,5 ha

За реализацију овог пројекта потребно је обезбједити адекватну едукацију потенцијалних произвођача, као и постројења за прераду (сушаре, дестилерије и др.).

IV СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА АЛТЕРНАТИВНИХ И ДРУГИХ ГРАНА ПОЉОПРИВРЕДЕ

1. Алтернативне и друге гране пољопривреде

У неком будућем времену алтернативне гране пољопривреде требале би заузети значајно мјесто у укупној пољопривредној производњи. За сада је нешто значајнија производња организована у области пчеларства и рибарства. Стратегијом развоја пољопривреде треба предвидјети повећање производње у овим областима, а подршку дати узгоју јестивих гљива и органској производњи у области биљне и сточарске производње за шта реално постоје адекватни услови.

- **Пчеларство**

Општина Милићи има развијену традицију у бављењу пчеларством. Предност подручја општине за ову врсту производње је што има незагађену животну средину и што се у веома малим количинама користе средства за заштиту биља. У области пчеларства постојећу производњу од цца 10.000 кг меда са око 800 кошница пчела у периоду важења Стратегије развоја пољопривреде (до 2022. године) увећати за 20% то јест организовати производњу меда са 1000 кошница. Потребно је подржати производњу у области пчеларства јер постоје готово неограничене потребе тржишта за медом и другим пчелињим производима, а са друге стране не постоје никаква ограничења за повећање ове производње. У овој области преко Удружења пчелара организовати перманентан едукативни процес пчелара по свим значајним питањима савременог узгоја и заштите пчела, као и едуковање заинтересованих нових пчелара. Општина Милићи ће у наредном периоду преко подстицајних мјера подржати развој и унапређење пчеларства.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде у Влади РС обезбјеђује премије за узгој пчела, а могу га остварити пчелари који имају минимум 50 кошница. Цијена кошнице са пчелама, сађем у кошницама, залихом меда и полена износи цца 250 КМ, а вриједност опреме по пчелињаку износи минимум 500 КМ.

За подизање једног пчелињака од 30 кошница чија је производња рентабилна потребно је уложити средстава:

- 30 кошница x 250 КМ .....7.500 КМ
- О п р е м а .....500 КМ

У К У П Н О: 8.000 КМ

- **Рибарство**

У области рибарства до 2022. године нереално је планирати изградњу нових рибњака, с обзиром да се постојећи недовољно користе, а рибњаци у Штедрићу и Заграђу тренутно нису у функцији. У периоду важења Стратегије развоја пољопривреде 2017-2022. године по могућности и потреби власника ставити их функцију и организовати оптималну производњу пастрмке И шарана.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде у Влади РС даје премије регистрованим произвођачима рибе који су у систему ПДВ-а.

- **Узгој гљива**

На подручју општине Милићи за сада нема организованог узгоја гљива, изузев индивидуалног сакупљања самониклих јестивих гљива са којима су богате шуме општине.

У Стратегији развоја пољопривреде до 2022. године треба предвидјети узгој гљива које не захтјевају посебне услове, а и чија је производња прилично једноставна. У овом случају треба се опредијелити за узгој гљиве буковаче и шампињона.

Буковача се може узгајати у готово сваком затвореном простору, без обзира на његову уређеност и локацију, с тим да је у њему обезбјеђена оптимална температура и стална висока влажност. За почетно покретање производње није потребан велики простор, а разлог томе је уређен посебан систем слагања врећа са супстратом у редове између вертикалних дрвених летви висине до четири реда. У простору од 30 m^2 може се смјестити око 400 врећа, а у простору од 50 m^2 цца 700 врећа, што је за почетну производњу најоптималнија количина. Тежина сваке вреће са супстратом је око 20 kg. Циклус производње ове врсте гљиве траје око два мјесеца, што значи да се годишње може поновити шест циклуса.

Принос гљиве се креће од 15 до 30% од тежине врећа са супстратом. Трошкови узгоја гљиве буковаче по једној врећи су цца 4,5 КМ, а остварени приход око 6,5 КМ по врећи. У једном производном циклусу изврше се три бербе.

У првој берби постиже се принос од 15% од тежине вреће, у другој 20%, а у трећој берби 25%.

Из ових показатеља је видљива могућност зараде са малим улагањима, која се у сваком циклусу враћају а и коришћење простора који не захтјева велика улагања.
Узгој шампињона је нешто захтјевнија производња од осталих врста гљива из разлога што захтјева строго контролисане услове (температура, влажност, савршена чистоћа објекта, вентилација, квалитетан компост засијан мицелијем, стручност итд.) који обезбјеђују рентабилну производњу.
За почетно бављење овом производњом није потребан велики простор (могу то бити подруми, стаје, напуштени тунели, као и сви други простори дебелих зидова, површине од 30-100 m^2 у које се могу смјестити од 300-1000 вреће компоста, из разлога што је систем слагања вреће са компостом добро уређен – постављени рафори висине до четири реда.
У првој фази узгоја шампињона потребно је постићи температуру од 20-25 ºC и та температура не смије да варира. Такође у овој фази је потребна висока релативна влажност ваздуха од 90-95%.
У другој фази - фази раста плодова гљиве температуру треба спустити на 17-18 ºC, а влажност ваздуха испод 95%. Берба шампињона почиње након 38 дана узгоја, а одвија се у 3-4 таласа, са размаком између таласа од 4-5 дана.
Једна вреће компоста може да обезбједи принос од 4-5 kg гљива. Трошкови производње шампињона по вреће износе око 7 КМ, а приходи око 12 КМ по вреће.
Производња шампињона се може организовати током цијеле године уз обезбјеђење оптималних услова, а годишње се може обезбједити око 5 циклуса.

2. Органска производња

Органска производња има за циљ, поред производње здраве хране и интензивирање сточарске производње, пошто се ослања у потпуности на употребу органских ђубрива, а то за собом повлачи повећање површина засијаних сточном храном, већу запосленост итд. Стални раст тражње за органским производима у свијету указује на то да ова производња може бити веома профитабилна, уколико се на прави начин користе природни ресурси, знање и добра произвођачка пракса. Наша компаративна предност у овој врсти производње требала би бити незагађено земљиште, вода, ваздух и радно способно становништво без посла.
Да би се засновала органска производња неопходно је обезбједити просторну изолацију земљишних парцела и фарми од могућих извора загађења (пестициди, отпадне воде и др). За органску производњу биља мора се извршити избор врста и сорти које су прилагођене агроеколошким условима. Сјеме и садни материјал би требало да потичу из органске производње, а уколико се не могу наћи на тржишту у прелазном периоду се могу користити и они из конвенционалне производње (ако нису хемијски третирани) уз одобрење контролора цертификацијске куће.
За органску сточарску производњу, пчеларство, рибарство и живинарство неопходно је такође извршити избор врста и раса животиња које имају висок праг адаптације на локалне услове и које су отпорне на разне болести. Предност приликом одабира имају домаће расе животиња, а циљ овог избора је избјегавање специфичних болести или здравствених проблема који су карактеристични за врсте и расе које се узгајају у конвенционалној производњи.
Органски производи се пакују у амбалажи од природних материјала и не смије се користити амбалажа која је већ једном кориштена.
У Републици Српској је фебруару 2013. године (Сл.гл.РС бр.12) усвојен Закон о органској производњи као и сви подзаконски акти којим су прописана правила производње, прераде, складиштења, транспорта, промета, обиљежавања органских производа и друга питања из ове области.
Усклађивање законских и подзаконских аката са прописима ЕУ осим обавеза усклађивања националних прописа са законодавством ЕУ, допринијеће и лакшем извозу домаћих органских производа на страно тржиште.
У Републици Српској постоје идеални услови за производњу здраве органске хране, међутим овај вид производње је још увијек неразвијен. Ова производња је доста захтјевнија и у просјеку за 30% скупља од конвенционалне производње.
У општини Милићи постоје адекватни услови за производњу органске хране, али да би се кренуло у ову врсту производње мора се испунити доста услова међу којима су најважнији:

- Потенцијалне произвођаче органске хране треба организовати у одређена удружења и обезбједити им адекватан процес едукације из ове области.

- Дефинисати земљишне парцеле и сточарске фарме које морају бити изоловане од могућих извора загађења.

- Обезбједити потребан квалитет воде за наводњавање одабраних парцела и појење стоке.

- Ускладити развој биљне и сточарске производње.

- Прелазак са традиционалне на органску производњу вршити у етапама.

- У прелазном периоду произвођач и овлаштено тијело за издавање цертификата за органску производњу заједнички ће утврдити мјере и услове за добијање цертификата.

- Придржавати се строго законских прописа везаних за органску производњу.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде у Влади РС обезбјеђује премије за органску производњу.

Већи дио обрадивог земљишта на подручју општине Милићи веома лако се може довести у стање да се на њему могу производити органски производи. Исто је и са ријекама које ће се користити за наводњавање.

Због уситњености парцела које преовладавају код пољопривредних газдинстава те климатских и агроеколошких услова, у овом планском периоду подржаће се органска производња следећег воћа и поврћа:

Воће:

- Љешник
- Аутохтоне сорте крушке и јабуке
- Малина
- Дрењак

Поврће:

- Зачинско биље
- Парадајз
- Паприка
- Краставац

За наведену врсту производње потребно је органско ђубриво. Због тога ће се подржати прелазак код садашњих малих узгајивача оваца, коза и говеда на органску производњу, као и оснивање већих органских фарми наведене стоке.

Подржаће се и производња органске сточне хране потребне за исхрану стоке.

Општина Милићи ће до фебруара 2018. године донијети Правилник о новчаним подстицајима за органску производњу и путем медија и непосредним контактима упознати носиоце пољопривредних газдинстава са истим.

Наведени Правилник ће садржати:

1. Средства подстицаја за набавку сјемена и садница за заснивање органске производње,
2. Средства подстицаја за произведене органске производе,
3. Средства за подршку земљорадничким задругама чија је основна дјелатност органске производње код чланова задруге,
4. Потребну документацију и критерије за одабир корисника подстицаја

У буџету за 2018. годину обезбиједити потребна средства за цертификацију 20 пољопривредних газдинстава која ће засновати органску производњу и средства предвиђена за додјелу по Правилнику.

Исто радити за сваку буџетску годину у планском периоду.

V УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕГИЈЕ

Да би се Стратегија развоја пољопривреде општине Милићи за период 2017-2022. године у потпуности реализовала, потребно је израдити планска документа и пројекте који ће омогућити рационално газдовање земљишним простором и рационално кориштење земљишних, водних и других ресурса.

Поред тога, потребно је обезбједити услове који ће привући домаће и ино партнере да улажу у развој пољопривреде, затим створити услове за очување и унапређење животне средине, увођење нових технологија у производњи, преради и продаји пољопривредних производа, као и стварање услова за развој других пратећих грана пољопривреде.

Потребно је створити услове који ће зауставити миграцију становништва са села, уложити одређена средства за бржи развој руралног подручја и економски заинтересовати пољопривредне произвођаче за интензивну производњу и бољи животни стандард.

За реализацију стратешких пројеката из области сточарства и биљне производње, постизање бољих економских резултата у овим производњама, као и ангажовање што већег броја пољопривредних произвођача за бављење пољопривредом, неопходно је обезбједити прерађивачке капацитете (сушаре, кланице, мљекаре, хладњаче и др.). Потребно је што рационалније користити, а ако су ограничени капацитети проширити их и изградити нове погоне за прихват и ускладиштење пољопривредних производа (хладњаче).

- Програм за изградњу хладњача за воће

У оквиру овог програма садржана су два пројекта:

- Специјализована хладњача за дубоко замрзавање и складиштење јагодастог (малина, купина, јагода, боровница) и коштичавог воћа (шљива).
- Специјализована хладњача са контролисаном атмосфером за чување и складиштење јабуке.
- Хладњача за јагодасто и коштичаво воће је основни услов за реализацију стратешког плана развоја производње ових врста воћа. Поред складишног простора са температурним режимом од -20ºC, потребно је обезбједити и уградити уређаје за дубоко замрзавање плодова на температури од -30ºC, као и одговарајућу технолошку опрему за пребирање, паковање и складиштење смрзнутог воћа.

За ове намјене на подручју општине Милићи до 2022. године до када важи Стратегија развоја пољопривреде неопходно је изградити хладњачу до 500 тона за коју би било потребно издвојити цца 500.000 КМ.

- Хладњача са контролисаном атмосфером је један од значајних услова за реализацију програма производње, складиштења и припреме за извоз јабуке на страно тржиште. За потребе општине Милићи до 2022. године потребно је изградити хладњачу овог типа капацитета од 500 t за коју је потребно издвојити цца 500.000 КМ.

Министарство за пољопривреду, шумарство и пољопривреду у Влади РС даје подстицајна средства за изградњу ових погона у висини од 20% од висине инвестираних средстава, а која не могу бити већа од 40.000 КМ/кориснику у току године.

- Програм за изградњу капацитета за сушење воћа и других производа

За реализацију овог програма значајне су следеће чињенице:

- Крајем планског периода производња шљиве на подручју општине Милићи би требала достићи производњу од цца 500 t годишње.
- Последњих година на свјетском тржишту поново расте тражња суве и свјеже шљиве, што се посебно односи на руско тржиште.

За сушење шљива врло су практичне мале сушаре које се могу изградити на властитим воћњацима капацитета до 500 kg за 24 часа.

Капацитет сушара треба усагласити са производњом воћа и других производа који се могу сушити, а за којим постоји тражња на тржишту.

- Потребна инвестициона улагања у сушаре:

У КМ

КАПАЦИТЕТ ЗА 24 ЧАСА У kg	ВРСТА СУШАРЕ	
	Зидане	Панелне
Од 500	10.000	12.000
1.000	17.000	21.000
2.000	30.000	44.000
5.000	75.000	120.000
10.000	140.000	200.000

Наведене сушаре су универзалне и могу се користити за сушење више врста воћа и поврћа, као и шумских плодова и љековитог биља.

- Програм за изградњу мањих погона или радионица за прераду пољопривредних производа

Програм би требао да садржи следеће пројекте:

- Погон за печење ракије од шљиве, крушке, јабуке и других врста воћа.
- Погон за откуп и дораду (сушење, саламурење, замрзавање) јестивих шумских гљива.
- Погон за производњу сира и кајмака.
- Погон за откуп и дораду коже и вуне.

-Предлог организације пољопривредних субјеката на основама тржишне економије:

Организација субјеката у пољопривреди у периоду реализације Стратегије развоја пољопривреде општине Милићи, до 2022. године одвијаће се у следећим правцима:

- Трансформација натуралних у комерцијална приватна газдинства, која ће пословати на принципима тржишне економије као мала предузећа.
- Оснивање нових и кадровско јачање постојећих удружења пољопривредника по гранама и линијама производње.
- Оснивање малих приватних предузећа за производњу и прераду пољопривредних производа која ће имати кооперантски однос са пољопривредним газдинствима.
- Ојачати ветеринарску службу, која ће обезбједити свеобухватнију и потпунију здравствену заштиту стоке.
- Основати аграрни фонд који ће представљати полугу којом ће општина креирати аграрну политику, а пољопривредним произвођачима представљати поуздан субјект за финансирање текућих и развојних потреба и на тај начин обезбједити стабилност производње и развоја пољопривреде.

Један од кључних фактора за реализацију Стратегије је перманентна едукација пољопривредних произвођача.

- Улога Скупштине општине Милићи у реализацији Стратегије

Улога СО-е Милићи у реализацији Стратегије развоја пољопривреде, као што је у уводу овог документа речено, састоји се из обезбјеђивања инфраструктурних и других услова за развој пољопривреде као једне економски значајне гране привреде.

Она ће у складу са усвојеним Стратешким опредјељењима своју активност усмјерити на:

- Бржи економски развој подручја општине у цјелини, полазећи од тога да укупни привредни развој значајно утиче на развој пољопривреде.
- Потпунији и бржи развој сеоских подручја, који ће се остварити квалитетним рјешењима свих елемената инфраструктуре (путеви, водоснабдијевање, снабдијевање електричном енергијом и другим енергентима, саобраћај, стварање услова за бољу здравствену и социјалну заштиту и др.).
- Брже и потпуније рјешавање еколошких проблема.
- Мониторинг и евалуацију спровођења ове Стратегије

- Новчана подршка програмима који имају директан утицај на развој пољопривреде:

а) Подстицај за млијеко
б) Набавка садница малине
в) Набавка пластеника
г) Набавка система за наводњавање
д) Едукацију пољопривредних произвођача
ђ) Израду програма и пројеката који су неопходни за реализацију ове Стратегије
е) Органска производња
ж) Подстицај развоју пчеларства.

Предложене мјере подршке реализацији Стратегије развоја пољопоривреде СО-е ће вршити директно из општинског буџета или из посебног **аграрног фонда** који би требало формирати.
Годишњи износ средстава за наведене намјене одређиваће се на основу годишњих планова за реализацију стратешких програма и пројеката, а на основу реалних могућности општинског буџета. Настојати да се у стратешком периоду развоја пољопривреде од 5 година обезбједе средства из буџета у висини од 3%. Поред ових средстава користити и средства разних донатора, средства фондова намијењених за развој аграра као и средства министарстава Републике Српске и БиХ.
Предходна Стратегија развоја пољопривреде, није имала дефинисане индикаторе за праћење реализације, те њене учинке није могуће анализирати са аспекта остваривања дефинисаних циљева. Ипак, увидом на терену,указује да је било значајног напретка у појединим гранама пољопривреде.
За праћење реализације Стратегије развоја пољопривреде на подручју општине Милићи за период 2017-2022. год. потребно је формирати Тим за мониторинг и евалуацију остваривања исте.

VI ЗАКЉУЧАК

Израда Стратегије развоја пољопривреде нуди рјешења и представља водиљу развојних праваца. Дакле, овим документом отвара се процес мјера, поступака и реформи у ревитализацији сектора пољопривреде. Ова Стратегија се не бави конкретним питањима упућеним пољопривредним газдинствима, као што су шта и како производити, већ је он намијењен органима општине Милићи као обавезујуће упутство за даље спровођење реформи у пољопривреди. Међутим, пољопривредници могу сасвим јасно препознати поруке које се у овом документу њима шаљу за правилно прилагођавање и пољопривредно опредјељење. Дакле, у опису појединих мјера нема готових рјешења, већ се аграрна политика мора прилагодити стварном стању и јасно постављеним циљевима њеног будућег развоја.

С А Д Р Ж А Ј:

УВОД 2
1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ И ПРИНЦИПИ ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕГИЈЕ..... 3
2.ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ОПШТИНИ МИЛИЋИ.....4
2.1. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ.....4
2.2. ПРИВРЕДА, КОМУНАЛИЈЕ И ЕКОЛОГИЈА..... .5
2.3. ОБРАЗОВАЊЕ И КУЛТУРА..... 6
2.4. ЗДРАВСТВО..... 6
2.5. ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА И ЦИВИЛНО ДРУШТВО..... 7
3. ДРУШТВЕНО ЕКОНОМСКЕ ПРЕТПОСТАВКЕ И НОРМАТИВНИ ОКВИР ЗА ИЗРАДУ И УСВАЈАЊЕ СТРАТЕГИЈЕ……..… 8

ПРВИ ДИО
I – АНАЛИЗА УСЛОВА И ОГРАНИЧЕЊА ЗА РАЗВОЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ МИЛИЋИ..... 9
1. АГРОЕКОЛОШКИ УСЛОВИ..... 9
2. ДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА ОПШТИНЕ..... 15
3. ТЕХНИЧКО ОРГАНИЗАЦИОНИ УСЛОВИ..... 17
4. ДРУШТВЕНО – ЕКОНОМСКИ УСЛОВИ..... 20
5.ТРЖИШТЕ..... .20

II – АНАЛИЗА СТАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ..... 21
1. Ратарско повртарска производња..... 21
2. Воћарска производња..... 22
3. Сточарство..... 22
4. Остале гране пољопривреде..... 23
III– SWOT АНАЛИЗА..... 24

ДРУГИ ДИО
Приједлог стратешких опредјељења до 2022. године
I – КОРАЦИ У ФОРМУЛИСАЊУ СТРАТЕГИЈЕ..... 26
1. Мисија стратегије..... 26
2. Визија..... 26
3. Општи циљеви Стратегије..... 26
4. Посебни циљеви Стратегије..... 26

II – СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА СТОЧАРСТВА..... 27
1. Стратешки циљеви..... 27
2. Робне фарме у сточарству..... 27

III – СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА БИЉНЕ ПРОИЗВОДЊЕ..... 35
1. Програм производње воћа..... 35
2. Програм производње кукуруза и крмног биља..... 39
3. Програм производње стрних жита..... 40
4. Програм производње поврћа..... 41

IV – СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА АЛТЕРНАТИВНИХ И ДРУГИХ ГРАНА ПОЉОПРИВРЕДЕ …..... 42
1. Алтернативне и друге гране пољопривреде.....42
2. Органска производња ……..…..... 43

V – УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕГИЈЕ..... 45

VI – ЗАКЉУЧАК 47